

SALA DE LECTURA

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 11 noiembrie 1990

42

Protecția culturii!

acest rău necesar — care e liberalizarea prețurilor — va lăsa urme adânci pe chipul și așa ridat al producției autohtone de carte. Înțelegerea costului hârtiei, manoperei, în genere a procesului editorial va însemna finalmente triplarea prețului de vânzare, recte transformarea cărții într-un obiect de lux. Ne aliniem prin asta occidentului, conform însă unei lozinci imprudente și nițel păcătoase, deși faptul în sine e bine venit. Că fabricile de hârtie, ca societăți comerciale, își fixează ele prețurile de vânzare e cît se poate de firesc, că aceste prețuri diferă de la o fabrică la alta iarăși e firesc, economia de piață are rigorile și imperativele ei cărora nu toată lumea le poate face față — lumea culturii, de pildă — drept pentru care în societățile democratice occidentale s-au găsit și legiferat mijloace de protecție asiguratoare de supraviețuire. La noi încă nu. Asadar, cărțile se vor scumpi și nu puțin. N-ar fi nimic dacă s-ar scumpi numai cărțile. Dar s-a în-doit și în-trecit prețul mîi tuturor produselor de larg consum, exceptînd, deocamdată, alimentele de bază. Inevitabil, cu toată compensația anunțată de guvern, posibilitățile ocuniarie ale cetățeanului se vor restringe, bugetul lui pentru cultură se va diminua sensibil dacă nu cumva o să dispară — în totu prin transfer în bugetele prioritare: hrană, îmbrăcăminte etc. Cu alte cuvinte banii pe care, pînă acum, îi dădeam pe cărți sau pe ziare și reviste, sau pe teatre, concerte și filme, în primul rînd însă pe cărți, îi vom da de acum încolo pe necesități de altă natură, aparent mai urgente. La început va fi greu să renunțăm la bunurile culturale, deh! în lunga noapte din care abia am ieșit deveniserăm mari consumatori de cultură, în special de cărți, dar cu timpul ne vom obișnui, nu mă îndoiesc, și fără ele. Tocmai pentru că știam ce uriasă putere de obișnuire avem e cazul să ne îngrijoreze fie și o cît de trecătoare perioadă de obroc al apetitului nostru cultural. Și apoi nu credem că prețul renașterii noastre economice trebuie să fie anemia spirituală care ne-ar aștepta la capătul unei prelungite îndepărtări de Carte. Dimpotrivă, am vrea să si **avem** dar să si **fim**. Civilizație și cultură. Mai drept: cultură în civilizație. Pentru asta întrevădem, în condițiile momentului, o singură soluție: o lege pentru protecția culturii. Cu cît va fi mai curînd propusă parlamentului de cei în măsură să aibă inițiative legislative cu atît sansele de echilibrare a raportului sus-nunit vor fi mai mari.

„L”

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Toulouse Lautrec

**NICOLAE
IORGA**

**50 de ani
de la
moarte**

— pag. 8-9 —

Arta îndrăgostirii

Pentru că noi nu avem amintiri. Nici percepție. Nume. Două nume de bieți sfinți din calendarele catolice.

Aș începe să te iubesc acum
tu frate al meu cîinele singurătăților mele
acum într-o duminică ploioasă duminică de octombrie

Pentru că, iată, noi avem imaginație (și carte)
Noi nu ne-am văzut auzit atins nu-ți știu mirosul nu ne-am gustat
Dar avem imaginația deșăntată
ca arta noastră de a ne scrie scrisori un roman epistolar oh! Lăcșos peste nouă țări numărare.

Simt zilele trecînd simt pămîntul sub pleoape

Aproape că mi-e dor să inventez un bărbat o dragoste secretă împotriva coșmarurilor ee mi le scupă sub piele

scăfirila mea nearătoasă
Aproape că mi-e dor să inventez un culcuș — cuibul ce mi-l tencuiești din scrisori din cuvînte

Noi avem imaginația hiperbolică și memoria scurtă. Nu-l așa că știu — cu efort te întreb — de pe acuma știu ziua miniei?

Totul va fi bine — spun — totul va fi bine pînă la percepție. Fi-vom față în față tu geamănul meu cîinele singurătăților sterpe: și va începe declinul

Deocamdată noi avem imaginația bovarică senzuală

ca arta noastră de a ne scrie scrisori un roman epistolar oho! Lăcșos peste nouă țări numărare.

Marta Petreu

chenar

Metehne (V)

dună fixații ferm corelate și extrem păgubitoare. În formule pompoase: monopolul tematic și obsesia unicității de reprezentare. În termeni uzuali: „asta-i domeniul lui X” și: „despre asta s-a mai scris o dată” (ori „scrie acum și Y”). O panică holbată, o disperare vecină cu nebunia îi apucă pe interlocutori. Cum, adică, un alt Rebreanu, păi nu-l avem pe Gheran? O altă istorie interbelică? Păi, n-o avem pe-a lui Cihăreanu? Ce ț-a trebuit să te bagi în Caragiale, d-ta erai eminescolog! O altă biografie Caragiale? Păi cu Cioculescu ce facem? Și tu scrii de „Junimea”? Scrie și Z. De ce te-ai apucat de generația '27, când știi bine că mai sînt vreo patru care lucrează acum la același lucru? Etc. Trece pe lângă masa ta de la bibliotecă „lovinescologul”, să zicem. „Ce faci aici?” susură ucigător vocea lui, adică, vezi Doamne, îi fură subiectele, sau îl „verifici”, sau n-ai încredere în ce-a scris el. Spusă numai pe sfert în glumă, o vorbă pe care-am auzit-o mai demult din gura ilustrului Al. Piru („Eu nu-nțeleg de ce se mai ocupă lumea de Eminescu. Totul a fost spus, inclusiv eu am epuizat subiectul...”) are surprinzător de mulți adepți în obștea literară și funcționează (cel puțin mental) incredibil de des. Tot așa, o derivată: anunți un studiu despre ceva. „Da' ce, vrei să-l razi pe X?” survine, circotoasă, întrebarea, de parcă a te ocupa de Macedonski, să zicem, e tot una cu „a urmări să-l demolezi” pe A. Marino! E limpede: meteahnă de crunt provincialism: nu mai mult de o carte-două despre un subiect, iar, dacă eu am fost primul, să nu mai prind pe nimeni pe-aici! Dacă ai apucat să debutezi într-un domeniu, sau cu o metodă anume, apoi atunci nu-ți schimba eticheta, că ne dezorientezi și tu vom taxa ca atare. Și, mai ales, nu intra pe alte terenuri de vînătoare, că dăm drumul la ciini, la alice ori la sare! Boală nativă a breslei, dar bine speculată de planurile editoriale tip Dulea (să nu fie „doi Preda” într-un an! Un eseu despre Holban ajunge! etc.) Cunosce pe cineva, teatolog, care a propus, vreo zece ani de-a rîndul, editurilor un dicționar al dramaturgilor români, respins sistematic, pe motiv că „este angajat de zece ani în planuri, cu subiectul acesta, tov. Săraru!” Nu-i absurd? Pe urmă, dacă vreun specialist în ceva aude că-i mergi pe urme, că ai altă metodă, sau concepție de abordare, că ai alte informații, sau, pur și simplu, alte idei în chestiune, va face totul să te deturneze, să te discrediteze, să te „elimine”, chiar din edituri. Ce s-a spus, s-a făcut o dată — ajunge! În țările normale, zece cărți de-a apar anual despre Molière, Shakespeare, Dante și tot nu se supără nimeni. La noi, vesnică strimbare din nas: iarăși Bacovia? ce să mai spui, acum, după o sută de ani despre...? La noi, totul trebuie să fie odată și numai o dată. Iar cînd unui plan de cercetare globală a eseuului românesc i se răspunde ritos: „avem deja cartea lui D. Tiutiucă” (!!), cînd la ideea de a „face” un Gib sau un Goga și se reteză elanul cu un: „păi, ce altceva poți să mai spui, pe lângă ce au spus Ghiță Florea și Dodu Bălan?” — ei bine, atunci poți lesne să dai în infarct. Iar monopolul continuă, mai cu seamă în privința tinerilor esești (studentii de astăzi) în multe, felurile, care mai de care mai periculoase feluri.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PETRE ROMAN (din interviul acordat ziarului *Komsomolskaia Pravda*): „În ce ne privește pe noi, vă putem încredința că sintem consecvenți în a spune adevărul”. ● ALCIBIADE: „Ceea ce nu știu mercenarii interni și externi este că, dacă «România Mare» va fi suprimată (...) a doua zi se vor naște mari tulburări de stradă, în foarte multe zone ale țării. Încercați numai...”. ● Din scrisoarea d-lui GHEORGHE ROBU către dl. Ion Iliescu: „Personalitatea, afinitățile și crezurile politice ale domnului Corneliu Vadim Tudor vă sînt, desigur, cunoscute”. ● „Fetele încep să se masturbeze mai devreme ca băieții.” (Obio) ● I.C. (București): „Apel către dl. Prim-ministru Petre Roman: „...scăpați-ne de acest TICĂLOS, Marian Munteanu, care ne distruge copiii”. „Vă implor, vă rog ÎN GENUNCHI, d-le prim-ministru, nu lăsați să ne pierdem copiii, intervențiți acum, miine va fi prea târziu.”; „Cînd vă aud vorbind în atîtea limbi, mă gîndesc că nu le-ați învățat în Piața Golanilor sau mărșăluind pe străzi și cred că mama dv. a fost foarte mîndră de dv.” (România Mare) ● De la Paris, Dumitru Tepeș ne trimite fostului său „țuțer” Ge-

lu Voican o pereche de chiloți. În cazul că acesta nu acceptă „suvenirul”, cf. revistei *Cațavencu*, el va fi vîndut prin licitație publică, sumele încasate urmînd a fi „donate Grupului pentru Dialog Metafizic Clitordian”. ● COLETTE FILIP: „Ce este aici? Adunare de F.S.N., de partid, sau de securiști?”. (Bariada) ● CLAUDIU IORDACHE: „Nu sintem comuniști, domnule Anton Ucu, și nu vom deveni niciodată cită vreme ne călăuzesc autoritatea demnității și rațiunii”. (AZI) ● GERE MIHAI: „Eu nu aveam calitatea căpușelor și a păduchilor lați care se bagă sub piele...” (Declarație în proces, preluată din *Adevărul*) ● GEORGE ACHIM: „Cu amărăciune, azi, mă văd nevoit să mă desolidarizez public ca membru al colegiului de redacție, de unele forme de limbaj agresiv și suburban găzduite de ziarul «Dreptatea», al cărui redactor sînt”. „Este vorba de „un atac (...) la adresa președintelui României...”; „Ceea ce este nemeritat.” (Tineretul liber) ● UN ROMÂN DIN MARAMUREȘ: „Cerem un referendum național împotriva tuturor acelor care formează pleava țării...”; „Români, boicotați cu noi postul Europa liberă, pe acești slugoi cu

denumiri care mai de care mai oțioase. Și noi L-am ales! Cum să nu alegi zîmbetul însoțit de puținele cuvinte transformate în lozinci pe înțeleșul tuturor: Nu ne vindem țara! sau Moarte intelectualilor!? Alesul, cel mai bun fiu al poporului, un om care se naște o dată la 1000 de ani (c.f. cotidianului *Azi*) ne pune azi în fața unei întîmplări ciudate: după ce guvernul (f.s.n.) a hotărît să ne bage mina pînă la cot în buzunare pentru a salva economia comunistă de la pieire, domnia sa, Alesul dintre aleși, a dispărut. Asta mi-a adus aminte de o întîmplare ciudată pe care a pătît-o Alice în timo ce călătorea prin Țara minunilor. Alice cunoaște o pisică ciudată care ba apărea, ba dispărea și, exasperată de aceste apariții și dispariții ea îi spune: „Să nu mai apari și să dispari chiar așa, fără veste — m-ai amețit, nu alta”. „Bine — zise Pisica, și de data asta dispăru încet de tot, începînd cu virful cozii și sfîrșind cu rinjetul, care mai ză-

momos:

Pisicuța de Cheshire

Înainte de Mai un zîmbet ne-am înștit pe toți sau aproape pe toți: votați-mă, ne spunea acel zîmbet, și laptele și miera vor curge imediat pe sub nasurile și gurile voastre hămeseite. Iar vouă, celor care ați pus acum nasul și privirea în pămînt, vă promis că le veți ridica din nou mai sus decît le-ați avut vreodată. Așa ne vorbea El, dar și tînd și fulgerînd împotriva vînzătorilor de Țară, intelectuali și studenți și partide cu

bovi citva timp, după ce tot restul pisicii dispăruse”. „Ce curios! gîndi Alice. Pisică fără rinjet am mai văzut dar rinjet fără pisică!... așa ceva n-am pomenit de cînd trăiesc”. Am spune și noi că într-adevăr e curios. Președinte fără rinjet am mai văzut, dar rinjet fără Președinte nu prea. Îl vedem acum, îl văd și cei ce l-au ales, mai mult de 80% din electorat. P.S. Pentru cei curioși, lată întîlnirea dintre pisică și Alice: „Pisica doar se hlizi cînd o văzu. Alice o privi și i se păru destul de blindă, totuși avea niște gheare foarte lungi și o mulțime de dinți ascuțiți, încît Alice își dădu seama că se cuvenea să o trateze cu respect. — Pisicuța de Cheshire — începu cu o oarecare sfiială, fiindcă nu știa deloc dacă o să-i placă acest nume. Dar Pisica nu făcu altceva decît să rinjească și mai tare”.

Petre Stoica

Spectacol de reviste

● Merită să citim nr. 4/1990 al Vieții Românești?

Păi să vedem dacă merită. Te uști pe cuprins, îl răsfoiești citeva ore, și tocmai cînd te simțeați apt de a-ți răspunde la această întrebare, îți dai seama că ea a și trecut, s-a schimbat, a devenit: „A meritat oare să citești acest număr al respectivei reviste?” Unii zic că da, alții zic că nu. Astăzi, noi vă putem ajuta spunîndu-vă de ce da. Vorbîndu-vă despre un cuprins o vom face sumar. În sumar există poeme de Marin Sorescu. Tot acolo există și nervii, există și „Proprietatea și posesiunea”, (fragment) de Petru Dumitriu. Ion Negoițescu scrie despre tonalitatea concludentă a textelor lui Gheorghe Grigurcu, iar fantul că prezentarea comentariului „Gheorghe Grigurcu între critici” e subîntitlată probabil, din partea redacției, „Texte din exil” ne face să privim totul într-o lumină mai afectuoasă, mai apetisantă.

Chiar în nr. 4 al aici discutatei reviste există o cronică de carte, semnată Gheorghe Grigurcu, la excepționalul volum de versuri al iluzionistului Radu Sergiu Ruba: „Dicteului automat i se elimină aspectul de nebuloasă enigmatică, de drojdie abisală pentru a fi degajate aproape exclusiv, liniile hazlii: «La febra de miercuri / capul primei iubite / poartă deia urechile celei de-a treia / cum se întîmplă uneori / să numești pisica într-un fel dimineața / într-alt fel la amiază / ca seara să o poți numi ușor langustă»”.

● O revistă ce continuă să-și dezvolte încet, însă ferm, forța specială de care se pare că dispune, ni se arată a fi Contemporanul — Ideea Europeană (director Nicolae Breban).

Începută în condiții speciale și însoțită de pe margini, pe tot parcursul derulării primelor sale numere de exprimarea unei largi palete de neîncredere, dușmăni, ba chiar perplexități iscate de modul în care colectivul său redacțional încerca să se țină de un drum ce nu apărea clar majorității cititorilor noului Contemporan, revista demonstrează deja de citeva numere bune că face altceva, că și-a creat o personalitate distinctă în panoplia revistelor românești. Ce este cu acest altceva, este o altă poveste și, după cum am

spus, povestea este doar spre începuturile ei.

Nu putem trece sub tăcere generozitatea și pofta Contemporanului de a miza pe tinerele promoții de scriitori. În nr. 29, din 2 noiembrie 1990, două importante grupaje aparținînd promoției '90, Ioan Es. Pop (poezie) și Cătălin Țirlea (proză), grupaje față de care ne abținem cu greu să nu devenim ditirambici...

● Într-un *Expres* (nr. 39) un anumit M.M. se mira că la festivitatea de deschidere a Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” în prezidiu, alături de domnii Doru Viorel Ursu și Victor Stănculescu, se dădea și Eugen Barbu. „Inițiatul” semnatar al notei se întreba: de ce?

Cum „de ce?” Păi, nu era de Poliție? Și nu a fost (odată, demult) domnul Eugen Barbu jandarm?

Și nu este acum și Academie? Și nu este cumva domnul Eugen Barbu și academician?

Ceea ce rămîne de neînțeles este ce mai căutau alte persoane într-un asemenea prezidiu pentru o unică persoană.

Au prezentat: Daniel Bănuțescu
Lucian Vasilescu

COLOCVII DE LITERATURĂ

● Inspectoratul pentru cultură Iași organizează în perioada 23-25 noiembrie 1990, „COLOCVILE DE LITERATURĂ” de la Slobozia, ediția I.

Tema acestor colocvii este: „Forme de rezistență a literaturii”. Colocvii își propun astfel reinstaurarea dialogului rutenic între toate tendințele și aspectele literaturii române actuale. Dialogul propus și spre care năzuim nu este și nu trebuie să fie o formă artificială de împăciuitoare, deoarece spiritul tranșant are sens numai în condițiile respectării cu credință a valorii literare.

Cu prilejul Colocviilor se va decerna „Premiul orașului Slobozia” pentru literatură pe anul 1990, premiul pentru cea mai bună lucrare originală de beletristică și critică literară publicată de un autor român tînr (sub 40 de ani) în perioada octombrie 1989 — octombrie 1990.

PREMIILE REVISTEI „POESIS”

● La SATU MARE s-au desfășurat „ZILELE CULTURALE «POESIS»”, organizate, în perioada 2-5 octombrie a.c. de revista „POESIS” și au avut loc colocvii cu tema „AVANGARDA ȘI POSTMODERNISM”, la care au participat membrii redacției și scriitorii din mai multe orașe ale țării. Cu acest prilej, organizatorii vor înmîna premiile revistei „POESIS” și anume: I. PREMII SPECIALE 1. Premiul pentru poezie: ● Vasile Igna, pentru întreaga activitate literară, Cluj, Editura DACIA ● Soltesz Josef, Oradea, redactor la KELET-AYUGAT 2. Premiul pentru studii orientale și interfețe culturale: ● Prof. Mircea Muthu, pentru întreaga activitate literară, Cluj 3. Premiul pentru traduceri-poezie: ● Horia Bădescu, Cluj 4. Premiul pentru ediții critice: ● Pavel Tugui, pentru ediția A.E. Baconsky, Scrieri I—II, București. 5. Premiul pentru cronica literară: ● Dan-Silviu Boerescu, reviste Phoenix, București 6. Premiul pentru istorie literară și documente inedite: ● Mircea Handoca, Criterion, București II. CARTI DE POEZIE: 1. Ion Mușșan, pentru vol. Cartea de iarnă, Cluj, revista TRIBUNA 2. Simona Popescu, pentru vol. Kilofonul și alte poeme, București, Cartea Românească 3. Augustin Pop, pentru vol. Apropierea, Cluj III. GRUPAJE DE VERSURI (publicate în revista POESIS): 1. Gabriel Stănescu, ciclul Împotriva metodei, București, revista Criterion 2. Ion Pinte, ciclul Viziunea iluminată, Bistrița Năsăud, revista MINERVA 3. Dorin Sălăjan, ciclul Frigul din Sertare, revista FLACĂRA, București. IV. ESEISTICĂ ȘI COMENTARIU LITERAR: 1. Dayana Stoico, prof. Satu Mare 2. Paul Em. Silvan, revista SOLȘTIȚIU 3. Ștefan Hudac, pentru valorificarea operei lui George Boitor, Negrești-Oaș V. DIALOG CULTURAL: 1. Adriana Iliescu, prof. dr. București 2. Dan Brudeșcu, Cluj, Radiofuziunea din Cluj 3. Florin Vasiliu, revista HAIKU, București VI. TRADUCERI DIN LIRICA UNIVERSALĂ: 1. Daniel Corbu, Tg. Neamț 2. Betty Leb, Carei, Satu Mare 3. Coca Soroceanu. Satu Mare VII. FOTOGRAFII: 1. Dan Ardelean, Satu Mare VIII. PREMII ACORDATE PENTRU COLABORATORI AI REVISTEI „SZAMOSHAT”: 1. Poezie: Elek Gyorgy, Fakaș Elek, Molnar Pal, Lukres Lajos 2. Proză: Guzs Imre, Pintye Laszlo 3. Critică literară: Marias Jozsef, Gal Elmer, Kereskenyi Sandor.

Revoluție și revelație

Era o iarnă caldă însă cu mari tensiuni. Oamenii mergeau pe stradă încrunțați. Cum? Exact ca astăzi, la aproape un an de atunci. Cu toții arătam la fel, cu toții aveam portativul accentuat pe frunte, eram îmbrăcați în cenușiu, cum cenușiu ne e sufletul. Cei care nu deveniseră încă toți cenușii, din cauza tinereții lor, au avut puterea să se scuture, au avut curajul să plătească, nici mai mult nici mai puțin decât cu viața, o schimbare așteptată. Ei, cei care au murit atunci, acum multă vreme, în decembrie, 1989, sînt probabil fericiți, pentru că ei cred că s-a schimbat ceva important pe aici pe deasupra. Noi? Recunoaștem că într-adevăr, ceva e altfel, că ai voie să spui o mulțime de lucruri altădată interzise, dar nu putem să nu vedem magazinele goale, cozile de oameni cu fele pămîntii, fără speranță, în fața, în spatele, în interiorul magazinelor goale. Nu putem să nu vedem ura semănată în mai fiecare împotriva mai fiecăruia, după bunul principiu că „homo homini lupus”. Nu putem să nu vedem, în fine, minciuna oficială, declarațiile atât de îndepărtate de realitate, metoda, veche de cînd comunismul, de a spune una și de a face alta („privatizăm”, spune cel care dă în cap privatizării, ba printr-o lege, ba printr-o propagandă televizată susținută), divorțul între vorbe și fapte, între descrierile realității și realitatea însăși.

Ceea ce s-a numit abuziv revoluție și n-a fost decât — este clar acum — o revoltă populară, în trenul căreia au sărit din mers niște complotiști mai mult sau mai puțin de operetă se vede astăzi cu ochiul liber: în ciuda propagandei mincinoase susținute de cei

cărora această minciună le convine știm ce a fost și ce e.

Se vede cu ochiul liber și ridicolul declarației democrației originale și revenirea la „modele”: ba suedez, ba japonez, căci atunci cînd președintele unei țări are un salariu de 190 de dolari și cînd o văduvă de intelectual are o pensie de urmaș de 10 dolari (în ideea că dolarul s-ar fixa la 100 lei!), parcă nu spre Suedia și spre Japonia trebuie să ne uităm noi, ci să avem brusc revelația a ceea ce sîntem de fapt, adică revelația prăpastiei între veacul în care ni se pare că trăim și întunecatul ev mediu unde, în fapt, ne aflăm.

Toate acestea părea că le știm. De fapt nu le știm. A trebuit să se întîmple ceva asemănător unei revoluții ca să avem și noi, în sfîrșit, dar nu toți, revelația. Ea, revoluția, (dacă o fi fost...) ne-a spus: TAT TWAM ASI.

Nicolae Prelipceanu

minimax

Vremea socotelilor

Hai să ne așezăm în după-amiaza de iarnă lângă radiatorul ce suieră cînd vîntul sur tovește cu măzărîche în geam
Și hai să vorbim despre vizitii furgoanelor de lapte și despre cei ce cară mărfuri la prăvălii.

(Carl Sandburg)

Vrem nu vrem, se arată că odată cu toamna ajungem și la vremea socotelilor. Fiesta s-a terminat de mult. Gata cu revoluția à la Gavroche și, de fapt, cu orice fel de revoluție. Frate, frate, deșteaptă-te române și hai să dăm mină cu mină, dar brînză tot pe bani e — la „Matache Măcelarul” probabil c-a sărit de sută ocuau. Mizeria ne rinjește în față, meru și la tot pasul. Ingrijorați de soarta noastră, a poporului, Președintele și guvernul ne-au spus-o din ce în ce mai răspicat: **asa nu mai merge!** Adică ni s-a spus ceea ce știm și simțim aproape toți. Aproape! De unde și înclinarea către o primă socoteală. Pentru că dezordinea economică, juridică și politică din cele zece luni trecute de cînd s-a umplut vacuum-ul de putere, a fost cît se poate de profitabilă pentru unii. Pe de-o parte, s-au împărțit și s-au re-împărțit funcții politice și administrative (care, de fapt, tot politice sînt) cu salariile și privilegiile aferente, inclusiv cutrocierați lumii în toate cele patru zări. Păi nu era firesc să se întîmple? Ba da! La vremuri noi, cum s-a tot spus, oameni noi al căror devotament și abnegație se cuvin a fi susținute nu doar moral. Că de! Cît de noi sînt însă acești... oameni noi, asta pare să fie o poveste atît de incilcîta incît trebuie să facem totul (!) ca nimeni să nu se mai mire de nimic, da' chiar de nimic, în nici o privință. Ca în filmele de animație unde lupii și oile stau laolaltă susurîndu-și povești de dragoste. Tot înainte! Cît de competenți sînt „noii” selți (primari, prefecți, directori ș.a.m.d.), asta nu e treaba subordonaților și nici a sindicatelor care, decît să tot revendice, ar face mai bine să-i pună pe oameni la muncă, iar despre opozi-

ție, ce să mai vorbim!, avizi de putere și sau vinduți. Poștii dizidenți? Hai să fim serioși! Gata cu revoluția, gata și cu tot felul de acuzații retro, politice, morale etc., care nu fac decît să destabilizeze țara. Activiști, securiști, politrucci, culturnici, funcționari mai mari sau mai mici, ai noștri sînt cu toții, basma culată, mulți promovați la excepțional. Pe de altă parte (aproximativ pe de altă parte), tot profitabile au fost vremurile astea tulburi din decembrie trecut încoace și pentru alții. Pentru pionierii noului capitalism românesc care, deocamdată, se arată ei cam de dugheană dar, mă rog, așa e la-nceput. Iar apoi, trebuie s-o recunoaștem, pe lângă dughene au înflorit și cîteva stabilimente private de ție-e mai mare dragul. Să le privești! Cine, sînt acești pionieri? E o întrebare la care cei ce-și iubesc liniștea mai bine să nu caute răspunsuri în presa „de scandal”. Să nu caute căci pot afla cine știe ce minunății de să li se ridice pericolul singele-n cap, eventual puțin ajunge chiar la con-

Frica de oglinzi

Să fie rostul oglinzii doar acela — rudimentar — de a ne priteji simpla contemplare a propriului nostru chip, o luare mecanică de contact vizual cu înfățișarea, mai reușită sau mai puțin reușită pe care ne-a dăruit-o natura, sau pe care, adeseori, ne-am netrebnicit-o noi înșine, cu voie ori fără voie, mai cu știință sau fără de știința noastră? Să fie oglinda un instrument pasiv, supus de multe ori subiectivității noastre, obligat să conclueze cu o privire mincinoasă întru crearea iluziei dorite? Depinde cum privești, cum te privești. Oglinda în sine este stearpă, este mijloc, doar oglindirea e fertilă, este scop.

Gestul oglinzirii presupune — se pare — două etape: prima (oarecum pasivă) solicită doar ochiul; percepția, inevitabil însoțită — chiar și doar șoptit — de verdictul asupra calității, se cere urmata de o doua fază, (marcat activă), faza unei acțiuni de corijare a eventualului defect — murdăria de pe chip, îndeobște —, numai astfel oglinda căpătîndu-și rostul superior, curativ. Inexistența celei de a doua etape trădează inutilitatea oglinzii și, implicit, sterilitatea oglinzirii. Trădează, în ceea ce îl privește pe subiectul oglinzit, o pernicioasă acceptare a jegului, un refuz de a-și corecta deformările (jegos poate fi chiar și un zîmbet măsluit) care, astfel, începe să se confunde cu o a doua natură a respectivului subiect. Se ajunge aici din comoditate? Din teamă? Din lășitate? Din premeditare pungasă? Din nepăsare? Din neputință? Din infirmitate? Sau, nu cumva, dintr-un soi de fatalism, cultivat pînă la granița — ușor de trecut — a voluptății abjecției?

Oglinda este un instrument al omului liber, imposibil de găsit prin spațiile carcerale — privite la propriu sau, mai ales, la figurat. Dictatura oferă și ea oglinzi, desigur, dar oglinzi invariabil maculate, etern deformatoare, trădătoare de reală înfățișare, oglinzi calpe, doritele retușări benefice aduse chipului reflectat (îinind de domeniul himericului, tentativa ameliorării se soldează, fără excepții, cu o îngroșare a hidoseniei impuse. Oglinda societății deschise, autocontrolate este, în schimb, periculos de limpede, de exactă; este crudă dacă vrei. Instrumentul în sine nu prezintă cusururi (excluzînd eventualitatea în care este achiziționat de prin prăvălii vetuste, compromise, dar cu tupeul porcesc de a-și mai vinde marfa public rușinată!), reflectarea chipului se produce în mod optim, șaios, obligînd deșteptarea bunului simț: acesta, la rîndul său, trebuie — aici e aici! — să declanșeze necondiționat gestul reparatoriu. Oglinda libertății împinge privirea dincolo de aparențe, trece de stralul epidermic, sfredește carnea ființei pînă la afundurile mai greu sondabile, parșiv ascunde — ele singure fiind vinovate de ridarea, de schimonosirea chiar a chipului celui văzut cu ochii larg deschisi.

Mijloc prim al chirurgiei nu numai estetice, oglinda nu trebuie înjurată, cu atît mai puțin spartă. Ea nu face nimic altceva decît să ajute prin avertizare. A distruge oglinda — chiar numai prin simpla evitare a ei — înseamnă a da dovadă de prostie, de rea voință cu reflex nociv indus, îndreptat împotriva propriei tale alcătuirii. A sparge oglinda echivalează cu a-ți refuza prilejul însănătoșirii, cu a-ți refuza eliberarea, deci, sau, mai grav, cu a încerca să subminezi libertatea colectivă. Aocoli oglinda înseamnă a fugi ca un felon de tine însuși — dar e-n zadar: au, oare, bietul struț scapă nevățarnat cînd capul și-l înfige în nisip?

Alexandru Spănu

cluzia că, rapid, ai naibii de rapid s-a încheat și se încheagă un nou sistem de cîrdășii între „foștii” și „noii”, plus o inserție proaspătă și viguroasă din rîndul escrocilor de ieri care însă, nici chiar ei, decît cu rare excepții, nu sînt, așa, fiii mînului. Ingrijorător ar fi, deci, că s-ar profila zorii unui „capitalisme sauvage” care ne-ar condamna la o exploatare singeroasă cum am mai văzut noi în seriale tv, și am auzit la învățămîntul politico-ideologic? Nu prea. Se pare că putem fi liniștiți în astă privință, cel puțin atîta vreme cît puterea politică o dețin cei emanați de (sau din) lupta împotriva clanului Ceausescu. Chiar neatent fiind cineva și tot e puțin probabil să nu fi remarcat în discursul proiectiv al Puterii evitarea sistematică a vobulei **capitalism** fapt care, de bună seamă, nu poate fi neamptat. Despre ce va fi să fie om mai vedea însă.

Deocamdată, așa nu se mai poate! Si toată lumea e de acord că nu prea se mai poate, diferențierile, deloc neglijabile, ivindu-se atunci cînd se fac alte socoteți în căutarea: a) explicației acestei imposibilități; și b) modalităților concrete de depășire a crizei.

Apărent, necazul este de factură pur economică. S-a produs din ce în ce mai puțin și, probabil, mai prost, iar din punct de vedere organizatoric, economia se află și se zbate într-un hiatus încercîndu-se parcă ieșirea din sistemul centralizat-planificat spre economia de piață — asta desigur, judecînd

strategia guvernamentală mai mult după intențiile declarate. Pînă nu de mult, fie direct, fie prin intermediul mass-media, Puterea și-a manifestat în repetate rînduri nemulțumirea și îngrijorarea că, în ciuda îmbunătățirii condițiilor de viață, inclusiv salariile, nu se muncește nici măcar cît pe vremea odiosului. „Noi muncim, noi nu gîndim!” pare să nu se fi confirmat în realitate. De ce? Explicațiile oficiale vehiculate au fost multe și mărunte, preponderent de factură, chipurile, psihosocială și politică, adică niște pseudo-explicații căci, în ultimă instanță, fie că a fost acuzată aproape o societate întreagă că s-a lenevit ori chiar mai rău, că evoluează în corpore către delicvență, fie s-a dat vina pe seamu opoziției politice de un fel sau altul, inclusiv sindicatele, ceea ce tot a acuza societatea înseamnă, a o acuza că s-a lăsat pradă „vorbilor înșelătoare”, tocmai ea, această societate ce și-a dovedit atît de elocvent maturitatea politică la 20 mai. În fapt, poate că mesajul indirect pe care Puterea l-a receptat prin intermediul scăderii continue a producției a fost că **oamenii nu mai vor să muncească fără să gîndească**. Iar nerespectarea de către Putere a contractului implicit încheiat la 20 mai (votați-ne și veți trăi cu siguranță mai bine) a fost prompt sancționată, pe lângă tehnica mîmării muncii, bine pusă la punct, fiind folosite acum și mijloacele sindicale în curs de perfecționare. S-a impus astfel cu stringență schimbarea rapidă a macazului în politica economică, inclusiv datorită faptului că aventura mineriadei a avut în exterior consecințe mult mai severe decît cele probabil așteptate. (Interesați cum sînt, occidentalii aștia au putut să le erte chinezilor „un Tien-An-Men”, iar nouă, pentru că sîntem „mai mici”, ne tot scot pe ochi un fleac de curățire a Pieței Universității). Si ajungem astfel la cea mai dificilă socoteală, aceea presupusă de așa-zisul **plan Roman**. Un plan care, în ce ne privește și gîndindu-l preponderent din punct de vedere politic, ni se arată atît de „spectaculos”, încît pur și simplu nu putem încă să-l luăm în considerare **ca atare**, mai ales în privința modalităților preconizate întru aplicarea-i, modalități incluzînd (?) pare-se și intervenția scutierilor.

67 noiembrie 1990

Șerban Ionescu

Schimbarea la față (IV)

„Sntem un popor vegetal“, a spus poeta. Versul acesta exprima, evident, tristețea pricinuită de apatia cu care noi, românii, suportăm dictatura. Despre aceeași apatie, care ne determină să îndurăm și nu să facem istoria, a scris Cloran în **Schimbarea la față a României**.

Lăsând pentru moment la o parte implicația istorică a vegetalității noastre, punctul meu de vedere este că starea vegetală nu presupune numai imobilism, ci și resurse creatoare. Am dezvoltat sumar această părere referitor la **Miorița**, al cărei protagonist își apare reprezentativ pentru fuziunea — prin apatie — cu elementaritatea naturii, ca și pentru proiecția — de pe suportul acestei stări poetice pasive — unui grandios, cosmic, univers imaginar.

La rîndul ei, literatura noastră cultă nu este lipsită de legături, în câteva din momentele ei majore cu același substrat — al **indiferenței**.

Uneori, indiferența n-a fost decât temă supusă observării lucide a artistului. Așa s-a întâmplat chiar în esul comentat aici. Cum am văzut, pentru Cloran somnolența nu este fertilă decât în zorii culturii, în epoca ei de naivitate. La noi somnolența s-a prelungit peste măsură ca mod de protecție împotriva istoriei. De fapt, ea n-a făcut decât să ne dea pradă istoriei, împiedicându-ne să participăm activ la această. Când prin reflecție, ajunge să fie conștientă de sine, somnolența cade în ci mai mare neputință fiindcă adaugă indiferenței naturale scenicism. Nu ne-am putea salva, mai crede eselistul, decât prin răsturnarea somnolenței în voință de putere.

Explicită la Cloran, indiferența a putut fi și temă implicită, a cărei descoperire reclamă interpretare critică. Este cazul lui Caragiale, iar interpretarea a realizat-o Mircea Iorgulescu în esul său **Lumea lui Caragiale**. Criticul a dezvoltat în starea ei primară, de inertie grea, de „talmes-balme“ stagnant, în care elementele „se învâlmănesc indistinct“, se comolac într-o „generație complicată“, căzute fiind într-o „indolență grea“. Totodată, însă, Mircea Iorgulescu urmărește și ridicarea lor, prin ebulliție, în haos, în „fi-

nururile diabolice ale trâncănelii“, în coșmarul unde, ieșind din „stereotipia flasă a larvarului“, lumea caragialiană devine una „pusă instinctiv pe hartă, foarte irascibilă, agresivă, gata să dea“. În sfârșit, n-o scapă de sub observație nici cînd, ajunse la lumină, ființele aceleiași lumi sînt fals create. „Inventindu-se și inventându-și un alt univers compus exclusiv din cuvinte“. Îi lipsește acestui univers substanța, căci creatorii lui „nici nu au interioritate, sînt plini de gol“.

Afel spus, la Caragiale indiferența nu fertilizează. Ea este transpusă nepropice în haos și în vid incit, adusă la lumină, ea nu zămășește ființe, ci fantoze, poziția cu adevărat creatoare rămînîndu-și exclusiv artistului care le scrutează cu veselă necrutare și le antrenează — ca materie și nu ca substanță — în propriul său act creator.

Ca substanță a poeziei indiferența se regăsește, după **Miorița**, la Eminescu însuși. Mai întîi la modul romantic, prin transfer, pe calea reveriei, în zona simetric opusă a armoniei contrariilor unde terestru se umple cu farmec sfînt. Așa se naște pe cerul nocturn o „regină tină și b'ondă“ (**Mirandoniz**). Ea este „copila cea de aur“ a nopții primordiale (**Serisoarea IV**). Desprinderea din stratul hrănitor pare s-o devitalizeze, ea — intruchipată „în marea aerului steril“ (**Povestea magului călător în stele**) — fiind acum „prea mult inger și prea puțin femeie“ (**Sarmis**).

Din fericire, tot la Eminescu se petrece — în afară de această proiecție pe cer, mult mai palidă decât aceea înfăptuită de poetul mioritic — și o întoarcere pe razele moi și tremurătoare ale lunii către elementar. Asistăm la adăpostirea, totodată voluntuosă și sfîntă erotică și maternă, în a **codrului tenebră** unde, după ce se traversează nediferențierea sexelor, iubții nefiind acolo decât „doi copii“ dar se păstrează fenomenul tulburător al unui vag incest, căci ei sînt gemeni, se regresează pînă la elementaritatea somnolenței care umple trezia: „Ea doarme astfel trează, din somn cînd se trezește“ (**Cînd crivățul ca larna...**). Are loc atunci o somnoroasă comuniune cu natura, adică o regăsire a stării poetice pasive, ca și necesara,

pentru refacerea gestului creator, proximitate a morții. Cînd apa „sună somnoroasă“ se aude și sunetul dulce și greu al cornului prevestitor de moarte. Atunci și cîntecul se aude „adomitor sunînd“, el, ca și cornul, **îndulcind viața cu dor de moarte**. Se realizează astfel o armonie a contrariilor în chiar zona placentară și ea devine poezie a acestei zone, poezie a somnolenței și a dorului de moarte. Este opusă planului demiurgic, cosmic străbătător al poetului, cealaltă sursă a marii sale poezii.

În sfârșit, opera lui Bacovia poate fi comentată în același context. Dacă în curentul principal al literaturii moderne poeticul s-a extins dincolo de marginile lui firești, cucerind și structurile prozei, a existat și un filon opus, de invadare a structurilor poeziei de către prozaic, iar Bacovia a fost unul din marii reprezentanți europeni ai acestui filon. El a pătruns în îndiferență pînă la torpoare. La Eminescu, somnolența s-a ogîndit din afara ei, pe sine. La Bacovia, dedublarea nu s-a mai produs. În poezia lui, banalitatea cotidianului și lincezeala ființei s-au exprimat dinăuntru lor. Dar și

în cazul acesta extrem, ca să existe expresie a trebuit să persiste o lumină. Iar lumina aceasta dinăuntru i-a dat torporii o forță halucinatorie, a creat un fantastic al bilității specific bacovian.

Chiar rămînînd numai la exemplele de pînă aici, se poate afirma că vegetalitatea românească a fost fertilă în planul artei. Nu e un caz singular; imaginea s-ar putea completa cu alte exemple, din alte literaturi. Cine citește, de pildă, **La Pensée indéterminée** a lui Georges Poulet le va găsi din belșug. Și totuși, o deosebire rămîne. Ceea ce în alte literaturi apare ca situație individuală, determinată de natura intimă a unui creator, la noi reprezintă un fenomen major și caracteristic. Este fața luminoasă a unei stări de lucruri care, în plan istoric, a însemnat un rău. Noi n-am avut în trecutul nostru decât scurte perioade de construcție, de predomnare a cosmicului, cea mai însemnată fiind aceea care a început cu Unirea principatelor și care a pus capăt comunismului. În rest, am fost mai mult sub vreme. Ne-am cuibărit în noi înșine, în vegetalitatea noastră, ca să rezistăm. Din cînd în cînd, împinși de exasperare, am izbucnit în revolte haotice, lipsite de șansă. În haos ne găsim și acum. Șansa noastră virtuală — și poate chiar reală în acest moment — ar fi ca, la scara Europei și a lumii, istoria să înceteze de a fi agresivă și apăsătoare pentru țările mici. Abia atunci resursele noastre nu s-ar mai concentra sporadic, ca expresie a deprimării, numai în mari personalități creatoare, ci ar însufleți benefic ansamblul social. Vegetalitatea noastră ar da în pîrg.

O precizare, în concluzie. Intenția mea n-a fost, cum s-ar putea crede, să adopt o poziție opusă celei susținute de Cloran în **Schimbarea la față a României**. Îndoindu-mă, ce-i drept, de validitatea voinței de putere ca soluție pentru români, nu propun la rîndul meu să recădem într-o veșnică somnolență. Cred, însă, că nici în legătură cu indivizii, nici în legătură cu popoarele nu se poate vorbi, pur și simplu, de calități și defecte. Avem mi se pare, trăsături caracteristice, unele fundamentale, care în anumite circumstanțe sînt benefice, iar în altele sînt nocive. La fel stau lucrurile cu indiferența. În împrejurări favorabile ea permite o osmoză a ființei cu elementarul, osmoză care constituie premisa creatoare a unei armonii, așa cum se și poate observa în folclorul românesc. Prin ambivalența lui — conținînd și imobilism și fertilitate — **vegetalul** sugerează întreaga alternativă — de bine și de rău — a complexului nostru fundamental.

Livius Ciocârlie

povestea vorbel

Citat și parafrază

S-ar putea să vorbim, în cea mai mare parte a timpului, în clișee — s-ar putea ca formulele fixe, modelele dobîndite treptat și inconștient, automatismele de tot felul să ocupe, în enunțurile pe care le producem curent, un loc mai mare decât am vrea s-o credem. Creativitatea infinită a vorbirii e teoretic perfect adevărată — dar foarte vizibile sînt și stereotipia, clișeele care reglează, cu minimum de efort, comunicarea cotidiană. Cu atît mai mult, parafraza evidentă și citatul explicit apar ca o încercare de a domina, prin conștientizarea un mecanism, oricum foarte puternic, de producere a discursului. I se atribuie în mod obișnuit doar textului folcloric proprietatea de a se construi combinînd elemente „prefabricate“ — sintagme, figuri, versuri întregi; ceea ce în literatură apare ca **intertextualitate** e însă un fenomen prezent la toate nivelurile comunicării și în cele mai diverse tipuri textuale. Odată cu schemele gramaticale ale limbii încep să se învețe, probabil, și modelele construirii de texte — pe care le perpetuează infinite parafraze, sesizabile doar cînd sursa lor e evidentă. Funcția citatului reprodus ca atare sau parafrizat este nu atît de argument al autorității, cît de neimplicare totală a vorbitorului în propriul său act de discurs: el spune și nu spune în același timp, adesea cu o deschidere către ludic. Și nici nu e nevoie să ne re-

ferim la literatură unde lucrurile sînt desigur mult mai complicate, ci pur și simplu la limbajul cotidian, de conversație relativ cultă, sau la domeniul publicistic, în care parafrazele după citate de mare circulație sînt folosite aproape în aceeași manieră. Un articol din 1987 al Marianej Neț — „Citatul literar — normă lingvistică și uz“ (S.C.L., nr. 1) — urmărește tocmai funcționarea quasi-autonomă, emblematică a unor secvențe de discurs literar preluate de limbajul cotidian și transformate în clișee; datele interne ale acestei prefaceri (se înregistrează secvențe serios modificate și chiar forme inexistente, pseudo-citate) cercetătoare le găsea în contextul inițial (opere cunoscute formule repetate) și în caracteristici proprii: scurtime, regularități prozodice, deviere de la normă.

Această categorie de citate intră în practic în limbă e foarte prezentă în limbajul presel, în care variantele sînt produse (mai rar) de neglijarea corectitudinii inițiale (fenomene de falsă memorie) și (mai des) de parafraze intenționate, de adaptare la contexte noi. Sursele sînt literatura (clasică) — evident Caragiale, Eminescu, dar și Coșbuc, Arghezi și — surprinzător? — Vlașcuț, cu tipul extrem de productiv „Unde ni sunt...?“ (completări moderne: teroristii, tortionarii gunoierii, senatorii etc.) — fenomenele de graniță — proverbe, lozinci, texte de cîntece cunoscute — și, în fine, autoreferențial, discursul publicistic însuși, din care sînt preluate și parodiate formulele-tip.

Frecvența citatelor și a micro-parafrazelor din Caragiale nu poate constitui o surpriză pentru nimeni: din prieni

abisale, pe care nu e cazul să le discutăm aici, prezența lui în limbaj era și înainte, e cu atît mai mult acum prin recuperarea dimensiunii politice, fatală. Fragmente de text preluate sînt de obicei nu citate fidele ci adaptări destul de libere, în care cîteva repere lexicale și structura de bază permit identificarea sursei. Cu sau fără introduceri explicite — „vorba lui nenea Iancu“ — ele se apropie de modul de funcționare prin legare de context al proverbelor, fiind însă mult mai suple decât acestea. Din discursul lui Farfuridi sînt preluate des trei secvențe aflate în succesiune imediată. Iată cunoscutul text — cu cîteva, numai, din ecurile sale: Farfuridi: „Din două una dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica...“ Ecouri: „Să se privatizeze, primesc, dar să nu se schimbe nimic“ („Cuvîntul“, 32/1990 1 — textul unei caricaturi); „în zona «Azi», unde se revizuieste, dar nu se schimbă nimic“ („Expres“, 36/1990 8). Farfuridi: „ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și a-nume în punctele... esențiale...“ Ecouri: „ceva ar mai trebui schimbat pe ici-colo, prin părțile esențiale!“ („Strada“, 11/1990. 1); „a salvat onoarea italienilor pe ici pe colo, adică prin părțile esențiale!“ („Glasul Brașovului“, 22—23/1990 5); Farfuridi: „Din această dilemă nu puteți ieși... Am zis!“ Ecouri: „Din păcate din această dilemă... nu pot ieși“ („România liberă“, 232/1990. 1). Nu întîmplător, la fel de frecventă în preluări e și celebra formulă din discursul lui Cațavencu: „Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvîrsire“. Variante: „privatizarea, care este magnifică, dar lipsește în fapt cu desăvîrsire“ („Viitorul“ 119/1990. 1); „comisiile sociale, vorba lui nenea Iancu, există... dar lipsește cu desăvîrsire“ („Doina“, 2/1990. 4). Ultimul exemplu e tipic pentru o adaptare defectuoasă în care, coordonîndu-se direct existența (și nu superlativul aprecierii) cu absența, e creat un discurs imediat contradictoriu,

rudimentar în raport cu modelul caragialian; se observă și faptul că infidelitatea față de original se asociază cu trimiteră explicită la el.

Dincolo de observațiile de formă pe care examinarea variantelor le poate provoca întrebarea care se impune privește criteriul selecției: de ce tocmai aceste citate și nu altele devin clișeele cele mai frecvente? Cele de mai sus au ca mecanism comun proprietatea de a anula ceea ce au afirmat anterior și de a coordona în modul cel mai firesc contradicțiile — sau de a rezuma situația disjunctă, dilematică. Preferința pentru aceste structuri (în afara cărora apar și „curat murdar“, „familie mare“, „Bravo națiune“ etc) e justificată formal (pregnanță a expresiei, simetrie duală, șoc semantic) dar e simptomatică mai ales pentru că implică judecări asupra unei realități contradictorii și confuze — sau pur și simplu false. Cele două interpretări depind de modul în care fie sînt menținute ambele laturi ale contradicției, fie se presupune că una dezvăluie adevărul mascat de cealaltă. Dacă în textul de bază dominau efectele de confuzie și absurd — asta și pentru că formulele erau orientate spre persoaj —, parafrazele contemporane recuperează referențial; el există și impune un criteriu de adevăr, așa încît absurdul se simplifică, reducîndu-se la mistificare, minciună. Accentul cade doar pe unul din termenii contradicției. Nu e întîmplător faptul că temele în jurul cărora se grupează aceste clișee sînt esențiale în discursul public al momentului: **transformarea** (în opoziție cu **persistența**) — și **absența** mascată de vorbe.

Selecția secvențelor, favorizată de calitățile lor formale, se face, totuși, în primul rînd după alt criteriu decât cel estetic: citatele ajung să îndeplinească roluri utilitare, își reduc complexitatea pentru a intra direct în comunicare. Oricum, ele funcționează fără greș ca indicatori ai locurilor comune din discursul actualității.

Rodica Zafiu

Război și pace

Așteptam de mult o carte de literatură memorialistică din partea lui Alexandru Paleologu. Amintirile despre Pallady, din **Bunul simț ca paradox** (1972), cu un Paleologu-copil, purtat prin expoziții, în chip de „domn Goe artist”, de o mătușă tolstoiană sau paginile despre Enescu, despre indianistul Sergiu Al-George și despre Marin Preda („Se aseamnă mult, așa îmi pare, cu Pierre Bezuhov, cel mai desăvârșit domn dintre personajele literaturii universale”), din volumul **Alchimia existenței** (1983), îndreptăteau această așteptare. De altfel, însuși Al. Paleologu n-a pierdut nici un prilej pentru a se distanța față de **critica literară** obișnuită, preferându-i **eseistica**, pe care n-ar fi deloc exclus s-o fi practicat de nevoie, cam în felul în care Kogălniceanu și C. A. Rosetti au făcut comerț. În definitiv, pe Al. Paleologu l-a interesat întotdeauna, mai mult decât literatura propriu-zisă, **omul**, supus unui atent examen moral, din care însă n-au lipsit niciodată înțelegerea și toleranța. Sint trăsături care îl deosebesc de unii dintre colegii săi de generație, cu o formație asemănătoare, dar cu un fel de a fi circotaș și atrabilar. În timp ce la aceștia din urmă critica literară ascunde o variantă de nemulțumire (și o ascunde prost), la Al. Paleologu avem de a face cu o formă aproape programatică de admirație în fața oamenilor din viață și din cărți. Pornind de la acest principiu, Al. Paleologu deține în cel mai înalt grad capacitatea de a se entuziasma franc, și chiar dacă sînt cazuri în care entuziasmul și admirația l-au putut juca feste, aceasta rămîne principala sa „ipoteză de lucru”. Este adevărat că multe dintre izbucnirile de entuziasm ale eseistului s-au răcit cu timpul, dar atestarea acestei răceli a luat cel mult forma unei note sau a unei mucalite autoironii. Fundamental rămîne faptul că în eseistica pe care o scrie Al. Paleologu ne oferă documentul entuziasmului, și nu al blazării sale. Polemicile, cu totul redutabile, se încheie și ele în chip cordial, nu din slăbiciune, ci din aceeași superioară atitudine în fața vieții. Pilduitoare din acest punct de vedere este, în volumul **Ipoteze de lucru** (1980), disputa cu Șerban Cioculescu (în jurul **quintei manueline**, din **Craii de Curtea-veche**), de la care Al. Paleologu a preluat ideea lui Montaigne că nimic nu trebuie făcut în viață fără voioșie și că încruntarea este semnul de recunoaștere al celor mărginiți și răi. De fapt, o constanță a eseisticii lui Paleologu este tocmai această insistență cu care se repudiază morga „papagalilor științifici”, a belferilor și a „doctorilor suficienți”, mari amatori de idei primite și de clișee. Probabil că din această alergie față de prostie și față de prostii s-a dezvoltat și plăcerea eseistului de a șoca prin observații aparent trăsnete și prin **paradox**. **Moromeții** lui Marin Preda se transfor-

mă astfel în „specimenul exemplar al romanului citadin”. Ion Ghica (de care îl apropie atîtea trăsături comune) este „un mahalagiu de geniu”, iar frumusețea fizică a lui Eminescu, o simplă legendă (ca și sărăcia), omul avînd în realitate talia joasă, piciorul plat și fațelul cărnos. Amănunțite, aproape toate paradoxurile acestea se lămuresc, ele nefiind altceva decît un moment exploziv dintr-o foarte ingenioasă, retorică a epatării, prin care ajungem în cele din urmă la o realitate mai nuanțată decît aceea cu care eram obișnuiți.

Dacă vrem totuși să-l punem activitatea de pînă acum sub semnul criticii literare, atunci este vorba, cu formula lui Thibaudet, de o „**critique de nourriture**” sau, cu vorbele lui Al. Paleologu de „căutarea în cărți a unui aliment pentru spirit și sensibilitate”, care să poată fi apoi împărtășit tuturor. Așa se explică de ce textele lui Al. Paleologu sînt pline nu de citate, ci de trimiteri în toate direcțiile, de oameni și de amintiri. Iar pînă la urmă, aceste elemente trebuiau să-l împingă eseurile spre memorialistică.

Și totuși, recenta carte a lui Al. Paleologu este, din toate punctele de vedere, o mare surpriză. Mai întîi pentru că a apărut la Paris (la Editura Balland), sub un titlu foarte atrăgător: **Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des gollans**. Scrisă sub impresia evenimentelor din București (13—15 iunie), cartea poate fi citită ca document și, în această calitate, e aproape sigur că istoricii de miine o vor folosi din plin. Vor găsi în ea un punct de vedere asupra revoluției din decembrie 1989 și detalii importante despre principalii actori ai unei drame care continuă să se joace. Dar mai ales

vor reține extraordinara încredere în tinerii care au fost de la început în Piața Universității. Lor le este dedicată cartea („Aux jeunes Roumains tués en décembre 1989 et juin 1990”), pentru că nici în ultima sa ipostază, de diplomat și de ambasador, Al. Paleologu n-a acceptat să fie un papagal. A fost o ambasadă scurtă, de numai patru luni (din februarie pînă la sfîrșitul lui mai 1990), suficiente însă pentru ca existența personală să se poată întîlni cu destinul. Ca și Ion Ghica din **Scrisorile către Alexandri**, Al. Paleologu poate afirma despre sine că s-a aflat pe una din cele mai extraordinare turnante ale Istoriei, unde a fost surprins nu numai ca martor, dar și ca actor. Ca și în cazul lui Ghica, amintirile sînt scrise relativ departe de țară, cu ajutorul unor companioni, în cazul acesta Marc Semo și Claire Trean. Dar în timp ce Ghica lasă impresia că nu folosește decît o mică parte din ceea ce știe, cenzurîndu-se și menajîndu-i mai ales pe contemporani, Al. Paleologu recurge la (probabil) toate datele de care dispune, într-un cuceritor stil **franc-parler**. Din stilul acesta se naște poate cea mai mare surpriză a cărții pe care Paleologu a numit-o „**difficultatea de a fi român**”. E o temă care poate fi raportată la tradiția Caragiale—Cioran sau chiar la aceea a lui Căntemir, cu extraordinarele sale mărturii despre români, din **Descrierea Moldovei**.

Nu sîntem doar ospitalieri, mărinimoși și inteligenți, cum ne place mereu s-o spunem, dar și superficiali, fataliști și minaiți de un permanent defetism. Sînt adevăruri incomode, pe care e mai bine să încercăm să le înțelegem, înainte de a ni le reproșa alții.

Dar „**difficultatea de a fi român**” are la Al. Paleologu și un sens personal, în măsura în care se susține prin propria sa biografie. Întră aici copilăria și adolescența bine supravegheate, lecturile, prietenii și, în general, confortul familial. Apoi, un început de carieră diplomatică și primele semne rele, odată cu „**blestematul an**” 1940. După război e silit să-și vîndă lucrurile din casă, covoarele, argintăria, cărțile, chiar și cadourile de nuntă. După 1950, cînd în casele bucuștenilor sînt plasați tot felul de indivizi apăruți peste noapte, începe promiscuitatea. Căutat de Securitate își petrece o noapte întreagă la Mănăstirea Antim, în clopotniță, apoi se pierde prin țară, cu acte de identitate false, și îl cunoaște pe Noica la Cîmpulung. În 1955, după Conferința de la Geneva, se înregistrează un moment de vagă destindere, așa că se poate angaja ca model la Institutul de arte plastice din București. Prima lui misiune aici, să atîrne pe fațada clădirii portretele șefilor de partid, cu ocazia unei aniversări de 7 noiembrie. Mai tîrziu trece la Institutul de istorie a artelor, unde se va ocupa de frescele de la mănăstirea Curtea de Argeș și apoi de Probo a. În noaptea de 9 septembrie 1959, la ora 2, va fi însă arestat, pentru că l-ar fi îndemnat pe Noica să scrie o carte îndreptată împotriva clasei muncitoare și pentru că l-ar fi comentat pe Cioran. Dus la Malmaison, apoi judecat, va rămîne în închisoare pînă la amnistia generală din 1964. „**M-am strădui să transform celula într-un salon**”, spune el la un moment dat, și din acest punct de vedere Al. Paleologu se întilnește încă o dată cu Noica. După eliberare e reangajat la Institutul lui G. Oprescu, apoi lansează împreună cu Horia Lovinescu, în 1969, **Teatrul Atelier**, iar din 1971 lucrează un timp la Editura „**Cartea Românească**”. A urmat altă epocă de șicană și de mizerii care au culminat cu interdicția de semnătură din 1989. De fapt, din 1984 Al. Paleologu nu mai publicase nici o carte. Pentru ca la începutul lui 1990 să putem vorbi de împlinirea unui vis din tinerețe, o ambasadă la Paris.

După cum se vede, avem de a face cu una dintre cele mai românești biografii de scriitor din cîte cunoaște literatura noastră, o biografie de consistență tolstoiană, căci omul pare pornit, ca Bezuhov, în căutarea unui sens al istoriei și al propriei sale identități. Nu știu dacă sensul a fost găsit și nici dacă omul s-a împăcat, în sfîrșit, cu sine. Dar ceea ce se poate citi printre rînduri e același dispreț pentru minciună sau pentru prostie și mai ales, aceeași toleranță și detașare cu care ne-au obișnuit, de la început, eseurile. Farmecele, în general irezistibile, ale puterii nu i-au sucit capul și deceptiile nu l-au acrit. Ar fi fost și imposibil. Cred că sînt făcut pentru a mă bucura, spune Al. Paleologu la sfîrșitul amintirilor sale: „**Je crois être doué pour la joie**.” Și are dreptate.

Florin Manolescu

ERATĂ. În cronică literară de săptămîna trecută, la cartea lui Florin Iacu, **Înnebunesc și-mi pare rău**, în penultimul paragraf, în loc de **analogică** se va citi **anagogică**.

solilocvii

Locuri comune (III)

Oprejudecată încă puternică, dar care se află într-o descompunere ce se va accentua și mai mult în deceniul următor, va fi fiind aceea a dreptului seniorial asupra teritoriilor poeziei. De la singularitatea unei Veronica Micle, salvată și ea mai mult de umbra protecției a lui Eminescu, și pînă la previzibilă explozie a vocilor feminine în poezia românească, e mai mult decît simpla trecere a unui veac de solitudine adamică. Nu e vorba numai de o împospătare cu aer botticeliano, căci faptul ca atare nu este decît una dintre manifestările exterioare ale unor transformări radicale, care permit și poate chiar prelung existența liricii feminine, nu paralel, ci laolaltă cu cea a poezilor, fără posibilitatea discriminărilor. Și poate că maturizarea și modernitatea unei culturi, depline, rotunde, tocmai aici își au unul din primele semne.

În ciuda valorii, nici Nina Cassian, nici Maria Banuș, nici Ana Blandiana, Constanța Buzea ori Ileana Mălăncioiu, — ca să dăm numai cîteva nume — n-au pătruns și nu aveau cum să pătrundă în conștiința marelui public (cîțitor sau nu de poezie) altfel decît ca un curios ba chiar de la un moment dat, necesar element de decor. Însă nu pentru a mai solicita vreo revizuire la judecata de apoi a sfîntului Eugen am scris aceste rînduri, ci pentru a arăta că / și mai ales de ce urmașele Ninai Cassian sînt / vor fi într-o cu totul altă situație. Nu din pricina vreunei diferențe de valoare, ci pur și simplu pentru că, între timp, poezia și-a schimbat cîteva dintre caracteristicile esențiale. Deplasarea categorică a întregii retorici a poeziei dinspre o **referențialitate neutră** (dominată de capacitatea de construct și criptare prin conotații metaforice și / sau simbolice, caracteristici ce

favorizau masculinitatea) către aproape — **denotativitatea experienței individuale**, este o transformare de-acum săvîrșită și lesne de observat. O spectaculoasă **re-liricizare** a poeziei, constînd însă nu numai în domnișia persoanei I singular, ci și în: înlocuirea discursivității înalte cu narativitatea cotidiană; dispariția metaforei (potențată sau nu de imagine) care lasă locul exprimării plate, voit-banale; abolirea spectaculosului, neobișnuitului, în favoarea decupajului jurnalier.

Ceea ce se observă mai greu este faptul că o asemenea schimbare egalizează șansele, dacă nu chiar favorizează spiritalul feminin, mai fluent și în mai mare măsură predispus să surprindă multiplicitatea psihoambientală. De aceea, atunci cînd vor apărea primele antologii ale poezilor mai tineri sau foarte tineri (sau vor aștepta și ei vremea osuarilor?), nu va fi decît vina cititorilor și / sau a criticii dacă între, să zicem absolut la întimplare, Simona Popescu și Cristian Popescu, ar apărea vreo diferență generalizată de apreciere în favoarea ultimului.

Se singularizează, prin situația descrisă, poezia românească a acestui sfîrșit de secol? Și da, și nu. Da față de poezia franceză sau chiar britanică unde, mai ales în cazul francezilor, (cu care, iată, cel puțin în dinamica poeziei nu sîntem deloc asemănători) ai de cău-

tat serios pentru a întîlni numele vreunei urmașe a uluitoarei Louise Labé de acum patru secole și jumătate. În schimb, poezia americană ne înfățișează un tablou similar, doar că mult mai accentuat. Nu este vorba numai de Emily Dickinson (cîți dintre cei care au auzit de Whitman au auzit și de ea, cu toate că, la o analiză atentă, s-ar putea ca tocmai ea și nu Poe să se afle la începutul liniei Stevens Williams, Creeley, Cummings, adică asimptota descendenților lui Whitman). Nici de Hilda Doolittle, Marianne Moore, Edna St. Vincent Millay, contemporane (!) cu Bacovia, Blaga, Barbu și Arghezi. Nici de faptul că Sylvia Plath este, fără îndoială, cel mai important dintre poezii americani născuți după 1930. Ci pur și simplu de constatarea că, de pildă dintre cei șaptezeci de poezii antologate de Daniel Halpern în „**The American Poetry Anthology**” (Avon, 1975), poezii născuți între 1936 și 1950, nu mai puțin de 1/3 treime sînt femei. Să fie, aceasta, manifestarea unei... democrații originale, în care, iată, dreptul seniorial asupra cuvîntului a rămas numai o curioasă amintire?!

Mihail Oprea

vasile petre fati

Utopia sau calea cea mai lungă

Aș vrea să fiu sigur că micul meu adevăr miroase a coji de pepeni
 Și că atunci când o să mor o să mă gîndesc la clubul „Mediterrana“
 La apus e occidentalul cu izrosul lui de pastă de dinți, Frumoasa mea ruseaică nu se gîndește la asta.
 Am văzut că-nto-deauna părintele Zos'ma se scobește în buzunar după ceva ruble,
 Nu pentru bietul Feodor. El a părăsit această lume punindu-și miinile pe burtă,
 Uite așa. Mai bine să dai un ban bun pentru canalizări, pentru șperț
 Ca să câștigi încrederea rușilor în ingeri. Asta, da, Doamne Dumnezeule, rușii sunt buni
 La suflet. Poezie, niet ! Cit despre mine nu se știe nimic precis
 Dar dacă tot se vorbește despre asta pot spune
 Că e doar criză de ingeri buni care au părăsit demult această lume.

Ruga pentru consulul spaniol

Am fost un om bun. Nu m-am plîns guvernatorului
 Și nici poezilor de seamă. Eram singur la o masă
 Cînd l-am văzut pe consulul spaniol într-o biată cameră de hotel
 Putea să spună orice despre valiza lui diplomatică, Totul era adevărat. Ca moartea.
 Pe urmă singurătatea lui semănă cu o mică valiză, Asta cu cele mai bune intenții.
 Era primăvară. Am fost un om bun. Dar cu domnul consul
 Am mai vorbit odată și încă odată,
 Asta s-a întîmplat exact cînd almanahul Gotha Scria cite ceva despre ingerii de la Deuvilla.
 Apoi totul s-a terminat ca acum douăzeci de ani cînd consulul
 A plîns. Bună treabă. Acum consulul plînge ca un copil
 Și nu-i mai pasă de nimic. Ciorapii verzi ai plîngăciosului de

Consul sunt, într-un fel, micile colivii ale doamnei.
 Se pot prinde cu ei orice.
 O să-i car valiza consulului la aeroport. O să mă plîng de el.

Cu vremea

Cu vremea înveți și tu să întorci
 Bătrînul ceas din bucătărie,
 Cu vremea, nici nu mai ai timp
 Să-ntorci bătrînul ceas din bucătărie.
 Așa cum viața ta e fără viața ta,
 Așa cum buncele servicii
 Nu mai ajută acum la nimic.
 Chiar dacă atingi cu mina
 Vasul de porcelan al bătrînei domnișoare,
 Chiar dacă vezi cu ochii tăi
 Vasul albastru de Panonia.
 Eu o iubesc pe bătrîna domnișoară

Călare pe bicicleta Diamant,
 Eu nu dau asigurări pe viață
 Copiilor din fotografii,
 Eu nu port pulover sport
 Și cămăși cu mincile chimono,
 E mai bine să scriu scrisori lungi,
 E mai bine să cresc iarna, un lăm.î.

Ghețarul

Ghețarul uriaș poate să vină într-o zi,
 Să lovească în ușă, să-și facă loc, să intre.
 Cu pielea lui trandafirică el mă așteaptă acolo,
 După dulapuri și uși, după mese și scaune, după vechiul scrin
 Urînd această casă cu atîtea lucruri de nimic.
 Strălucitor ghețarul e acolo și așteaptă doar un semn,
 Urîndu-mă pe mine care stau acum în lumina zilei.
 Atît cît să mă apropie de dulăpiorul casei,
 Atît cît să se vadă că-mi întind miinile,
 Cît să se audă că strig,
 Plîngînd inecțios doar la vederea lui.

Cîțiva care așteaptă

Am intrat în casă și am văzut casa.
 Antreprenorul mi-a dat cartea lui de vizită cu paianjeni.
 Alții mi-au făcut semne : haide amice !
 Alții mi-au spus : mîنینă și mîنینă păpădii !
 Cîțiva m-au așteptat să-mi spună
 Că mincile cămășii mele
 Seamănă cu un bătrîn violoncel.
 Am intrat în casă și am văzut casa.
 Antreprenorul era cu femeia lui.
 După aceea nimic nu s-a mai întîmplat.

În luna Decembrie

În luna Decembrie beau ceai chinezesc
 Și mă gîndesc la tine.
 Cu bilețele albastre în buzunar,
 Cu o duzină de cuișoare,
 Eu mă gîndesc la tine.
 De acum adio, bătrîne guvernante.
 Poemul roz l-am așezat în coșulețul de răchită.
 Acolo e și lăbuța argintie
 A zilei de miine,
 Visul ăsta de a citi ziarele de dimineață.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

A DEVENI CLASIC

În sfîșit, întîlnind pe stradă o veche cunoștință, ai sentimentul destul de banalizat că vremea l-a schimbat și că, fără nici un dubiu, cu toate că nu-i ușor să-ți imaginezi, îl faci la rîndul tău aceeași impresie. La autorii în viață lucrurile sînt mai gîngășe încă. Un autor (e valabil mai ales pentru cei importanți) scoate o nouă carte, o citești și-î recunoști dintr-o privire, fără a te opri la început, dar apoi oprindu-te, la deosebirile pe care vremea le-a făcut, practic de la sine.
 În toate aceste considerații nu intră nici un cîntar valoric, se prea poate ca noua operă (ca și noua fizionomie) să-l avantajeze pe posesor. Cu toate acestea nostalgia inevitabilă îți amărăște, prin translaie la propria persoană, o zi sau două. Unde mai pui că volumul adăugat pe răbojul operei lui poate fi interpretat ca un pas către clasicizare în timp ce paginile adunate în plus în sertarul tău nu au (dacă e să nu aibă) același sens.

Horia Gârbea

Anatolie Panîș DOMNIȘOARA Editura Eminescu

● Romanul lui Anatolie Panîș, purtînd o copertă în flagrantă contradicție cu interiorul, dar comercială, este crud și realist. Dar la ce-ar folosi cruzimea și realismul dacă n-ar fi comicul, introdus de comentariul subțire al autorului ? Ei bine, acest comentariu salvează pasibila aviditate a relatării despre încrîncenări provinciale.
 „Domnișoara“ este o doamnă Bovary mai inteligentă, mai spirituală

dar și mai urîtă (cum altfel !). Avem povestea ei, avem toate posibilitățile (de scenarii ivite prin literatură) pentru a-i anticipa viitorul. De aceea volumul este destul de modern, prozatorul nu inventează nimic „pe linia“ destinului personajului, nu face decît să orchestreze posibilitățile lui de realizare, date demult prin literatură, prin lazi întregi de romane.

Părțile cele mai reușite nu sînt totuși ce'e de roman propriu-zis, ci a-celea de eseu ale vocii care comentează mereu paralel, mereu în opoziție cu acțiunea.

Pe scurt, o carte de citit, mai mult decît de „răsfoit“, de înțeles mai mult decît de a-î arăta „înțelegere“. Să fie, așadar.

Domnica Gârneață ZORII MIRESELOR Editura Porto-franco

● Cunoscută pentru romanele anterioare : Pe drum de seară (1930) și Inel, inel de aur (1932), ambele la Al-

batros, ca și pentru povestirile publicate în 1934 sub titlul Izvor cu apă vie, Domnica Gârneață va fi crezut necesar să dea o probă de maturitate după șase ani de tăcere și astfel Editura Porto-Franco din Galați, recordman absolut în ceea ce privește aparițiile în acest an, i-a oferit spațiu să se desfășoare.

Iar autoarea s-a pornit într-un roman de factură clasică. Cum se vede din enumerarea titlurilor de pînă acum, prozatoarea pare a fi obsedată de miracolul dragostei și nu al oricăreia ci numai al celei care se încheie prin sfînta taină a cununiei, consfințire, nu-i așa, foarte onorabilă a unei statornicii. Căci Domnica Gârneață apreciază statornicia, cartea ei curge puternic la vale, ca un torent în cea mai bună tradiție a romanului-roman, doric și sănătos, contemporan și obiectiv. Și cum merge el la vale, nu-n-tilnește diversiunea nici unei mori în cale, căci de-ar fi așa, am ajunge la un cunoscut titlu al lui Sadoveanu.

Cezar, Măriuca și toate celelalte personaje care alături de Angelica, Adrian et comp., orbecăie prin noaptea unui destin meșteșugit pus la cale de autoare, se vor trezi în final în zorii mireselelor din satul Coțofenești ce gîz-

duiește nunțile celor două fete „parcă-s gemene“, nedeosebindu-se decît prin nume. — E totul în regulă, cuscră ! Așa spun nașele...“ Și dacă totu-i în regulă, fiind găsite și cele două nașe corespunzătoare, romanul se poate duce să toarcă în happy-end. Ar fi fost și păcat să se termine altfel.

Domnica Gârneață este așadar în situația de a privi cu mindrie cele patru cărți de pînă acum ca pe un promițător început de raft. Nu-i putem dorî în final decît să-l umple cît mai repede. Premise în acest sens există. slavă-Domnului.

ANTOLOGIE DE POEZIE CHINEZĂ MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

Biblioteca pentru toți Editura Minerva,
 Selecție, traducere, note biografice de Alexandru Andrițoiu și Ioan Budura, Prefață de Zou Difan.

● Cu noile prețuri, iată cum un volum din BPT-ul cel îndrăgit și stimat urcă la 31 lei. Dar face, căci vedem și noi, în fine, cum arată poezia chineză de la Liu Dabai (1830—1932) la Gu Cheng (n. 1956) deci un fel de optzeciist din Shanghai.

Poate că este o dovadă de prost-gust să afirm că nici una dintre poeziile din antologie nu mi-a plăcut. S-ar putea să fi fost influențat de prefață unde am citit că „Poezia chineză nouă a început să prindă viață în concordantă și armonie cu prefacerile sociale contemporane ale Chinei“, că „Wen Jie oglindește viața iubirea și lupta din epoca nouă“, că „Li Ji a scris versuri dedicate muncitorilor petroliști“ iar Guo Xinchuan a scris „o poemă plină de patos politic“.

O poezie atît de politică, chiar dacă în antologie perioada 1966—76 a revoluției culturale este sărită în mod justificat, nu poate produce nici o impresie. Pentru că, pînă la urmă, este poezia unei viziuni forțate „de sînga“. Și poezia română care ar fi cuprinsă într-o antologie cu toți oportuniștii care au dedicat versuri petroliștilor și altor categorii socio-profesionale ar fi la fel de jalnică.

Pe scurt, în afară de înfățișarea no-civității unui punct de vedere de acest fel în poezia unei țări, nu găsesem nici un merit acestei cărți scumpe.

Proza individualului

Evenind la aspectul autobiografic, trebuie spus că acesta merită, poate, atenția maximă: de vină este, probabil, și extraordinara proliferare survenită în ultima vreme a „genului” în chestiune. Totodată, trilogia lui Bujor Nedelcovici (cu volumele *Fără vise*, *Noaptea și Grădina Icoanei*, reunite sub titlul *Moștenitorii*, ed. I-a; *Somnul vameșului*, ed. a II-a) impune prin deosebita realizare artistică, realizare ce nu se manifestă la un singur nivel. Autorul reușește să creeze — lucru rar — un veritabil, după părerea noastră, „suspens” ce menține mereu alert interesul de-a parcurge, de la prima la ultima, cele o mie și ceva de pagini cit insumează „saga” lui Iustin Arghir și a familiei sale: cronică de familie, cum s-a spus, ea este totodată parcurgerea unui traseu al căutării de sine, al gășirii adevărului, prin aflarea răspunsului la o serie de întrebări cruciale, determinante pentru protagonist și, în ultimă instanță, ea reprezintă drumul pe care îl parcurge, neabătut, tinărul încătușat de culpe primite de-a gata, nemeritate — simbolizând un veritabil blestem „ereditar” — pentru a ajunge, în celo din urmă, la un liman, exact acela visat vreme de nouă sau zece ani. „Nu e preocupat de motivul real pentru care a fost chemat (repunerea în dreptul de-a profesa pe baza facultății absolvite, n.n.) se pomenește scotind ciția ani au trecut de cind a terminat facultatea, de cind a început să aștepte, apoi să-și ceară dreptul, apoi iarăși să aștepte. Nu se întreabă pe unde a umblat, ce meserii a practicat, ci «ciți ani au trecut?» Ca și cum prin minune s-ar fi găsit pe creasta unui munte, s-ar fi odihnit într-un fotoliu tapizat cu plus roșu, după ce a urcat, o zi, două, sau o viață întreagă, și acum nu se întreabă la ce înălțime se află, încearcă să-și amintească de cind a început să urce, în ce zi a pus primul pas”. (*Grădina Icoanei*) Este efortul cu-ceririi identității proprii, răpită de legi și determinisme istorice implacabile și nemiloase, de către un om cu certe disponibilități afective și intelectuale, receptiv la evenimentele ce-l inconjoară și, de aceea, suficient de vulnerabil: ros de nedreapta condiție socioprofesională în care l-a aruncat contextul istoric asociat cu apartenența familială, Iustin devine nu atât „cutia de rezonanță” a mediului exterior, ci, mai ales, al propriului eu asaltat de întrebări fundamentale, care au căpătat un specific acut din pricina coerciției exercitate de absurdul ce învada mecanisme de funcționare ale societății.

Imprejurările grele fac să iasă la iveală, potențându-le, calitățile și defectele oamenilor, și, în cazul celor deosebit de inzebrați (inclusiv din punct de vedere moral), conflictele pentru menținerea unei „linii drepte” a vieții lor: capacitatea de a refuza compromisurile, în situația în care tentația obținerii statutului de normalitate existențială — sau, mai simplu spus, a liniștii și avantajelor de tot felul — devine un test absolut, după cum rezistența la frustrare, riscind să scoată din latență forțele instinctuale, impulsurile subconștiente cu o mare încărcătură energetică, ajunge să însemne, și ea, un criteriu important: Iustin Arghir, dominat de frica sa generalizată, recunoaște, la un moment dat, în fața prietenului său Aron (în *Noaptea*) că nu știe, de fapt, de ce anume se teme mai pronunțat: „Și eu simt uneori nevoia să-l fac vînt în apă celui de lângă mine... în fiecare din noi zace o fiară, un criminal, ca Rovența... Și frica mea, frica mea e cu atât mai mare cu cît (...) Cu cît e mai adîncă, cu cît sînt mai ademenit... A-roane! Mi-e teamă de alții, dar cea mai mare teamă o am de mine, și tu nu vei afla niciodată ce fac... cîm izbutesc să ascund ce simt și de aceea nu vreau să procedez altfel, pentru că din ziua aceea... din ziua... n-aș mai putea trăi cu mine”. Există, asadar, o ispită a agresivității, mai mult sau mai puțin „pri-

mare”, pusă în conflict cu loialitatea celui ce este Iustin, care preferă, în consecință, să devină mai degrabă victimă decît călău: tot așa va proceda și în relația sa cu Dana, îndrăgostită cvasi-patologic de el, pe care el, însă, n-o iubește, și pe care nu îndrăznește să o părăsească, deși resimte acut povara pe care o reprezintă pentru el aceasta. Un atotputernic sentiment de culpabilitate stăpînește destinul acestui tinăr, traumatizat de vremurile tulburi și grele în care s-a nimerit să trăiască, însă, mai mult poate decît de acestea, tensionat de propriile trăiri nebuloase, îmbrăcate de un conflict permanent. „Nu sînt fără păcate, Aroane, — se confesează el aceluiași prieten. Am destule, așa cum ți-am spus... Tăcerile și lașitățile mele! (...) Am mințit, am înșelat, am tăcut cînd trebuia să vorbesc (s.n.), am plecat cînd trebuia să rămîn, adică am fugit...”. «Deci, păcatul tăcerii». «Este o amărăciune adîncă pe care nimeni și nimic n-o mai șterge din tine. De aceea vreau să aflu cite ceva din copilăria mea, despre familia mea... Am sentimentul că vorbesc despre mine, despre ei, despre vremea de atunci, că mă eliberez de tăcerile mele... Dar nu numai atât, faptele poate își vor pierde din importanță, se vor topi, vor pieri, mulți chiar le-au și uitat, însă pe mine mă interesează cum vor apărea peste... să zic, peste cincizeci de ani, sau peste o sută de ani...» (*Noaptea*).

Avem, de fapt, de-a face cu mai multe categorii de conflicte: acela, descris, între tendința primară agresivă (de conservare a ființei) și probitatea morală de o foarte înaltă calitate, cu, apoi, acela — ivit ca urmare firească a cedării primei în favoarea celei de-a doua — dintre efectul cedării și aspirația, firească și ea, către libertate: renunțînd la luptă din

motivele arătate, Iustin alunecă sistematic în postura dependentă, spuneam, de victimă, respectiv de „aservit” și „oprimare, indiferent că acestea se stabilesc între el și anumite ierarhii socioprofesionale ori între el și prietena sa Dana. Specificul „obsedantului deceniu” îl aduce stigmatul de victimă, de „proscris”, dar, înainte de contextul istoric în chestiune, propria sa identitate psihică îl aplică acest stigmat, împingîndu-l sistematic spre renunțare, spre retragere, alertînd în permanență compasiunea și comprehensivitatea ce constituie trăsăturile sale dominante. Și, deopotrivă, virtual periculoase în cel mai înalt grad: dacă mila este cea care-l oprește lângă Dana, bolnavă grav, tot ea este aceea care-l aduce la un pas de acuzația de crimă și de pedeapsă penală serioasă: ajutîndu-l pe Rovența, calmîndu-l și ascultîndu-l o noapte întreagă, Iustin „beneficiază” (sau este cit pe ce) de răsplata aceluia, dispus să „mute” bănuiala asupra bunului samaritean. Ulterior, același Rovența, primit în camera sa după ieșirea de sub anchetă (pe motiv că „nu avea unde să se ducă”) este pe punctul de a-l băga într-o nouă incurcătură juridică (moartea Danei), pentru ca, totuși, în final, să își răscumpere feliția, erijîndu-se în „mar-torul apărării” lui Iustin. Din acest motiv, el se întreabă, la un moment dat, semnificativ: „Răul vine din afară sau din mine? Cît din mine și cît din afară?” (*Grădina Icoanei*). Altfel spus, conflictul se conturează între cedarea „pe motiv de

loialitate” și orgoliu (de care îl și acuză Aron) (orgoliul de a fi liber, de-a fi puternic, „de-a nu da socoteală”): „Vreau să aflu... vreau să aflu cît am fost și cît sînt de liber să merg pe drumul ales de mine (s.n.) (...) dar pe mine mă interesează care este dreptul meu și pînă unde poate să se amestece cineva fără să mă umilească... (s.n.) fără să-mi fie teamă.” (*Noaptea*). Acesta este unul din motivele pentru care Iustin face acea „anchetă” printre rudele sale, provocîndu-le confesiunile și ascultîndu-le pe durată a săptămîni și luni: aces'a, împreună cu „păcatele” pomenite de el (tăcerile, lașitățile, ticăloșiile): „Poate că eu am tăcut pentru că așa e firea mea, a noastră, a celor din familia Arghir și Orleilor. Au tăcut... burcî mei, au tăcut părinții mei, acum tac și eu și o învățatură mai veche, transmisă pînă la mine, fără să mi-o explic prea bine (...) Și eu învăț acum să nu-mi fie teamă, pentru că numai așa mă voi elibera de temerile mele.” (*Noaptea*). În sfîrșit, mai există un motiv, natura relațiilor cu familia sa (a atitudinii sale față de aceasta) fiind bănuită a fi ceva mai complex decît apare la prima vedere: suferînd „efectul de halou” al unor oameni „comoromiși de vechiul regim” (directori de bancă, ofițeri — combatanți ori nu în campania antisovietică — negustori, oameni de afaceri, etc.), Iustin reușește să nu-i urască, iar povestirile acestea „memoria-liste” ale lor au ca scop atașarea, prin cunoașterea mai puternică de înaintașii săi („Vreau să aflu cite ceva din tot ce-i mai ascuns în familia mea... cîinii sînt tăcerile mele, cîinii sînt și tăcerile lor și lașitățile lor și ticăloșiile lor... dar și frumusețile lor, ale noastre, ale familiei mele.” (s.n.) Totodată, efectul terapeutic mai vizează o finalitate: „Vrei să aflu cite ceva despre familie... dorești să te împrietenești cu ei și să te eliberezi de ei. E bine așa... După aceea vei respira în voie”, recunoaște unchiul Trifan (în *Noaptea*), „povestitorul de bază” al epopeii. Avem de-a face cu o „tară ereditară” multiplă, desfășurată pe mai multe planuri: „Eu știu ce-am moștenit? îl întreabă Iustin pe prietenul său Simion, care îl este și protector. (...) Frica! (s.n.) (...) Își face mereu apariția, o simt ascunsă adînc în mine și nu pot scăpa de ea”. Trecutul traumatizant (despărțirea părinților, arestarea și detenția tatălui, Andrei Arghir, domiciliul forțat rămas viu în memoria copilului de atunci, propriile lovituri suferite — excluderea din barou, meseriile practicate, sub condiția și pregătirea sa profesională — îl determină însă, simultan, să lupte pentru restabilirea adevărului și dreptății: deschiderea acțiunii de reabilitare a tatălui, impulsivitatea de cererea Dorinei, mama vitregă, este unul dintre telurile urmărite după propria renunere în drepturi (cumplirea ca judecător și, apoi, ca președinte de tribunal).

Există o certă tentă psihanalitică în romanele autobiografice ale acestui deosebit prozator, ascunsă, însă, parcă cu grijă: discursul analitic, trebuie spus, nu relevă nici el, în egală măsură, vreun indiciu cit de mic. Familia este privită, aici, dintr-un unghi sensibil diferit decît ne-am fi putut aștepta (contrar recenei tradiții occidentale — Gide, Sartre, și întreaga pleiadă de epigoni), ambivalența afectivă nefiind nici ea, măcar, prea limpede conturată: protagonistul nu-și de-testă înaintașii care l-au „încărcat” cu vina (absurdă, ce-i drept) de a le fi descendent; moștenirea împovărătoare, atît cît este, definită din alt punct de vedere, (valabil, poate, în orice context istoric) nu îi generează ostilitate la adresa celor care i-au inoculat-o... Familia, se poate spune, rămîne un bastion al rezistenței morale, atunci cînd lumea își iese din țîni... Mătușa Elisabeta (Lizi), unchiul Trifan, mătușa Emilia și soțul ei, Nicolae, Verona și Matei, solicitați de nepotul lor, încep să vorbească, depănîndu-și amintirile, și, vorbind, învie un trecut care, însuflețindu-i, îi leagă de urmașul lor într-o coeziune afectivă ce constituie, treptat, un nucleu, a cărui creație îl oferă lui Iustin puterea de-a îndura vicisitudinile actualei sale condiții; deșederea progresivă ce-l amenință își găsește o compensație considerabilă în răz în reprezentat de rudele acestea ale sale. (Refugiu și sursă de rezistență mult mai importante se pare, decît acela oferit de prietenii săi, Aron și Simion, și chiar de către iubita sa, Dana, a cărei valență pe acest plan pare, de altfel, nulă).

Nicolae Baltă

fragmente dintr-o etica a autorului

Îngeru' de lemn din vitrină

Așa cum sufletul nostru (în „compoziția” căruiă intră mult aer puturos, cu miros de picior și de prăjeală) are trupul nostru de carne, așa și ingerii pot avea oricînd un trup de lemn în „persoana” manechinului din vitrină. Așa cum carnea noastră a fost trup de Dumnezeu, manechinul de lemn din vitrină are oricînd șansa de a deveni inger intrupat.

Ce oglindă perfectă a comunismului era în tinerețea mea (tinerețe pe care, vai!, domnul Iliescu, de exemplu, mi-o

dorește veșnică) ce oglindă perfectă a atemporalității kitsch a comunismului era (și este încă) vitrina cu manechine a magazinelor de „confecții”. (A se citi: „uniforme”. Atunci cînd în magazine apărea un model nou, el era purtat de marea majoritate a femeilor „elegante” din București.) În vitrină hainele nu se șifonează, nu se murdăresc, nu rămîn niciodată mici pe manechinele-copii. Ochișii sînt fierși, cuprînd o mereu-aceeași sferă vizuală. Pe această privire se poate așterne praful ca pe orice obiect din lemn. Gestul este fix,

într-o naturalețe forțată. Zimbetul e vopsit. Culoarea feței se poate cel mult coji, dar Vitrimierul-Șef va îndrepta totul cu pensula. Piciorul feminin, delicat și subțire, își dezvelește șuruburile. Manechinul de lemn din vitrină poate fi doar de tip nou.

Am mai spus și altă dată că, după mine, omul de tip nou este mai aproape de homo religiosus decît omul de tipul individualismului democratic, occidental. N-am să-mi pot imagina niciodată cetatea Raiului pe pămînt, Ierusallemul Ceresc, condus după legi democratice! N-am ce face — sînt un retardat! — se pare că opțiunea mea politică este monarhismul. Nu știu dacă numai în Răsărit, în Orient, comunismul putea „prinde”, dar sînt convins că o tinerete întreagă m-am oglindit în oglinda vitrinelor cu manechine de lemn. Și, deci, știu (am aflat și de la alții) următoarele: chiar dacă am trecut de 13 ani, vîrsta de 13 ani există tot timpul; chiar dacă n-am ajuns încă sau n-am să ajung niciodată la 80 de ani, vîrsta de

80 de ani există tot timpul; așa cum limba este mai „inteligentă” decît oricare vorbitor al ei, așa și timpul este mai „deștept” decît oricare trăitor al său; moartea este un numitor comun pentru infinitatea calitativă de indivizi; moartea este una din foarte puținele UNIFORME „ale noastre, ale fiecăruia și ale tuturor”; moartea este o șansă a nașterii și a iubirii.

Și cînd scriu moarte mi-aduc aminte că foarte mulți folosesc (mai ales oral) acest cuvînt ca pe un sinonim al vieții de apoi. Eu cred că accepția nu știu a-dînc, în inimă, că prima durează doar cîteva clipe (este, bineînțeles, un moment de trecere), iar a doua durează o veșnicie. Oricum, una e frica de moarte și cu totul alta e frica de viața de apoi.

Cristian Popescu

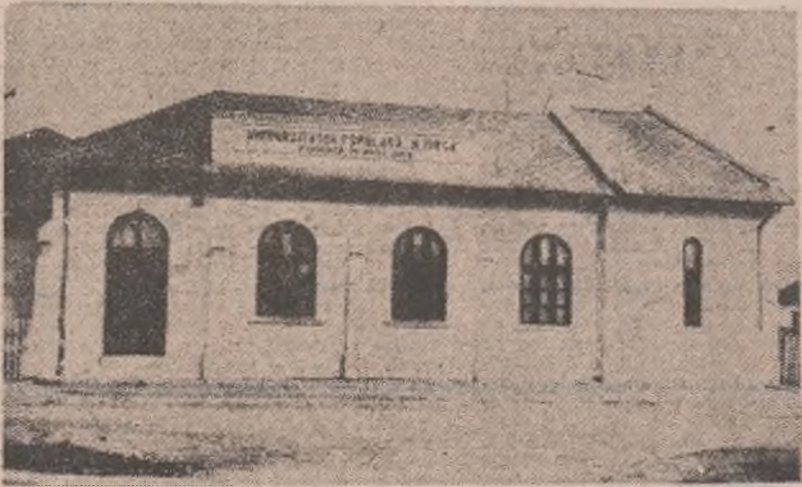

50 DE ANI DE LA MOARTE

DEPUTATUL PATRIOT

● La alegerile din primăvara anului 1907 candidează și profesorul Nicolae Iorga, care intrunește cele mai multe voturi pe lista de la Iași. La 12 iunie, când își face intrarea în Adunarea Deputaților, tânărul ales uimește asistența prin rechizitoriul adresat guvernului în problema răscoalei țărănești și a cruntelor represalii săvârșite de autorități. „Zilele în care trăim — spune profesorul — sînt cele mai triste și mai pline de răspunderi din ultima jumătate de veac. Ne găsim a doua zi după răscoale, care se pot numi revoluție“. Apoi, neîndurător, deputatul care vorbește de la tribună și este ascultat cu smerenie acuză guvernul, cerînd dreptate „pentru cei 5 000 000 de țărani revoltați“. În săptămînile următoare Nicolae Iorga răspindește în toată țara **Liste de subscripție** pentru ajutorarea familiilor celor uciși în răscoale. După o lună aceste liste totalizau suma de 4 124 de lei, strînși de la celătenii de rînd, militari, școlari, liceeni, studenți. Listele Iorga au scos astfel în evidență o nouă formă de solidaritate românească. Să reamintim că articolele publicate de Iorga, în acele zile, au devenit „piese incendiare“, care au circulat apoi sub formă de foi volante, printre răscoalați.

UNIVERSITATEA DE LA VĂLENI

● „Așezămintele mele de la Văleni sînt o lecție nu numai pentru cine stă acolo să o asculte, ci pentru întreaga această societate românească ahtiată de ajutoarele bugetare“ — scrie Nicolae Iorga într-un articol referitor la strădania sa depusă pentru înființarea Universității Populare de la Văleni — care-i poartă numele. Inceputul acestui for cultural a fost făcut la 7 iulie 1908. La cursurile ținate, an de an, au venit să participe tot mai mulți intelectuali, uneori numărul lor trecînd de patru sute. Printre conferențiarii perindați la catedrele programate au fost: Vasile Părvan, dr. Ion Cantacuzino, A.D. Xenopol, C. Moisiu, N. Caraculă, Nerva Hodoș, Ion Livescu, dr. Manicatu, P.P. Panaitescu, Dimitrie Gusti. Temele conferințelor: Istoria românilor, Istoria literaturii române, Geografia României, Istoria literaturilor moderne, Dreptul, Sociologia, Biologia, Filozofia.

● Începînd din anul 1912, Universitatea Populară „N. Iorga“ și-a avut localul său propriu. La împlinirea a 25 de ani de existență a Universității de la Văleni, Tudor Arghezi scria: „Aici s-au adunat, cu mult înainte de război, ardeleni, bănățeni, bucovineni, și au plecat fiecare în țara lui cu o fărîmă de flacără, cu candela aprinsă, sau cel puțin cu un reflex în ochi, care a trecut mai departe. Să înțelegem că jubileul de 25 de ani ai Vălenilor consacră o victorie fără nici un precedent și o personalitate iconografică...“.

ACADEMICIANUL

● Înaltul for cultural al țării — Academia Română — și-a desfășurat activitatea mai mult de trei decenii sub dominația pozitivă a ilustrului său membru, Nicolae Iorga, ale cărui comunicări, scrieri, donații, îndrumări, inițiative și reprezentări au ridicat prestigiul instituției la nivelul celor similare din Occident. Pătrunderea lui în rîndurile membrilor Academiei Române n-a fost însă ușoară. Ales membru corespondent în anul 1898, a trebuit să aștepte pînă la 15 mai 1911 pentru a deveni membru titular. Detinem din discursul său de recepție: „Îmi iau angajamentul de a fi cel dintîi la muncă și la pretenții cel din urmă“. Și s-a ținut de cuvînt.

Nicolae Iorga a fost savantul român care s-a bucurat de cea mai mare celebritate mondială. Începînd din anul 1921, cînd și-a inaugurat cursurile la Sorbona, și seria de conferințe la Collège de France, devenind astfel cunoscut ca istoric de valoare internațională, și pînă la sfîrșitul vieții sale, marele dascăl a fost, conștient, în atenția forurilor culturale europene și americane, care au ținut să-l onoreze cu titluri științifice și să-l aleagă printre membrii activi, de prim rang. În 1931 a fost numit **doctor honoris causa** al Universității din Paris; în 1933 a fost ales membru activ al Institutului Francez. Titlul de **doctor honoris causa** i-a mai fost acordat de universitățile din: Oxford, Roma, Geneva, Lyon, Strasbourg, Wilno, Cambridge, Bratislava, precum și de alte douăsprezece societăți științifice europene.

PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

● La sfîrșitul anului 1916 armatele invadatoare germane cotropiseră cea mai mare parte a țării noastre. Autoritățile românești se aflau în refugiu, la Iași, de unde acționau pentru continuarea luptei de apărare și reîntregire a țării. În ședința de la 14 decembrie 1916 a Camerei deputaților, printre vorbitori s-a aflat și Nicolae Iorga. El a ținut atunci o vibrantă cuvîntare de îmbărbătare a românilor de pretutindeni: „În trecutul nostru — spune marele dascăl — mulți oameni au suferit. Dacă sîntem ceva, nu sîntem prin biruința strămoșilor noștri, ci sîntem ceva numai prin suferințele lor. Toate puterile noastre nu sînt altceva decît jertfa lor. Astăzi, cînd hoardele ne-au năvălit granițele și ne-au încălecat pămîntul nostru cel sfînt, în colțul acesta, unde ne-am strîns, să păstrăm cu scumpătate sămînta de credință și vom vedea și noi, la rîndul nostru, dispărînd negura stăpînirii străine și vom putea zice, ca Petru Rareș, fiul lui Ștefan, că «Vom fi iarăși ce am fost, și mai mult decît atîl»“.

● Și prin jertfa celor care au luptat atunci împotriva cotropitorilor, cuvintele lui Petru Rareș, repetate de Nicolae Iorga, s-au adevărit.

CLUBUL NICOLAE IORGA — ÎN S.U.A.

● Români transilvăneni care au emigrat în Statele Unite ale Americii, în primii ani ai secolului nostru, și s-au stabilit în statul Indiana, au înființat, în anul 1909, o asociație culturală pe care au denumit-o „**Clubul Nicolae Iorga**“. Acest Club a deschis, în 1921, prima școală românească în orașul Indiana Harbor. Răspunzînd invitației pe care l-au făcut-o conducătorii Clubului, profesorul Nicolae Iorga s-a dus în S.U.A., în luna februarie 1930, pentru a participa la festivitățile prilejuite de împlinirea a douăzeci de ani de activitate a prestigiosului Club care-i purta numele. Această vizită a durat două luni — februarie și martie 1930. În timpul prezenței sale în S.U.A., Nicolae Iorga a ținut și cîteva conferințe, în limba engleză, la universitățile care l-au solicitat. Și ziarele din orașele respective l-au omagiat, numindu-l: „Marele savant și profesor Nicolae Iorga, cel mai fecund scriitor al timpului“.

ÎNTEMEIETOR AL MUZEULUI MUNICIPAL

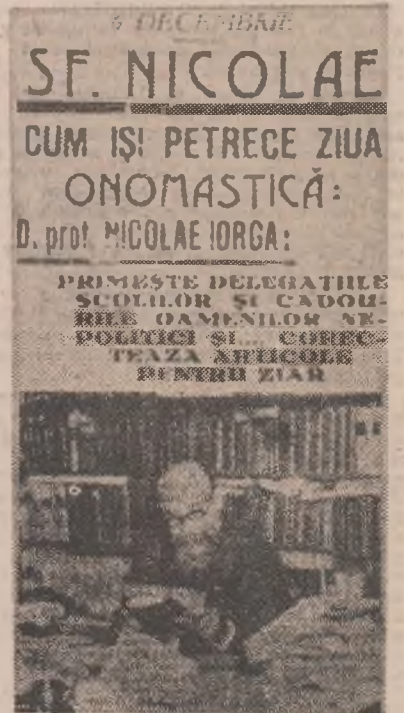
● Profesorul Nicolae Iorga cerea, în anul 1921, înființarea unui muzeu al orașului București, „în care să se strîngă tot ce este urmă certă cu privire la începuturile și la evoluția Capitalei României“. După șase ani se face un început, achiziționîndu-se o seamă de piese, iar la 15 ianuarie 1932, Nicolae Iorga — pe atunci prim-ministru — are mulțumirea să prezideze inaugurarea noului așezămînt de cultură istorică, denumit **Muzeul Municipal**. Întîiul sediu l-a avut pe Calea Moșilor. În anii următori, continuîndu-se achiziționările și donațiile, Muzeul și-a organizat activitatea în patru secții: Istorie veche, Istorie feudală, Istorie modernă și contemporană, Numismatică.

ZIUA ONOMASTICĂ

● La 6 decembrie 1936 era ziua onomastică a marelui Iorga. M-am hotărît să fac un reportaj cu această ocazie. Ca redactor parlamentar îi mai luasem și alte interviuri, deci eram sigur de izbîndă. M-am prezentat la domiciliul său, din Piața Victoriei, la ora 10 dimineața — așa cum mă programase secretara sa. L-am găsit scriînd. M-am înclinat în fața lui și mi-am început „discursul“: „Stimate domnule profesor, în numele tinerilor ziaristi bucureșteni vin să vă transmit felicitări, cu ocazia zilei Dumneavoastră onomastice“. Profesorul s-a ridicat de la birou și, emoționat, mi-a răspuns: „Ținere, ești singurul ziarist care s-a gîndit să mă viziteze — îți multumesc“. Apoi s-a așezat din nou la birou, continuîndu-și scrisul.

Cînd am plecat am întrebat-o pe secretară cîte felicitări a primit pentru profesor? Mi s-a răspuns: „Pînă la ora asta au sosit cam 5 000 de scrisori și telegrame, plus zeci și zeci de telefoane“. Reportajul respectiv a apărut în seara acelei zile, în ziarul „**Ordinea**“, din București.

Seara am dat încă un telefon secretarei, care mi-a spus: „Domnul profes-

sor este epuizat; a primit 35 de profesori și directori de școli. Este mulțumit, dar nu-și poate ierta faptul că a pierdut o zi de lucru“.

OMAGII

● În învățămîntul superior Nicolae Iorga a activat ca profesor la Universitatea din București (1896), apoi decan al Facultății de Litere (1927) și rector al Universității din București (1929). La 18 aprilie 1931 devine presedinte al Consiliului de Miniștri (pînă la 6 iunie 1932).

Pentru prodigioasa sa activitate culturală, științifică și patriotică, Nicolae Iorga a fost omagiat, cum i s-a convenit, astfel: în 1921, la împlinirea vârstei de 50 de ani, și în 1931. La 60 de ani, l-a sărbătorit Academia Română. În 1931 a apărut volumul omagial dedicat istoricului Nicolae Iorga, în care sînt consemnate a 250 de „subscriitori“: profesori universitari, artiști, ofițeri, medici, scriitori, ziaristi, directori de licee, oameni politici.

ACTIVITATEA DE SCRITOR

● Un bilanț, între multe altele, care se poate face cu privire la activitatea lui Nicolae Iorga: în cinci decenii de muncă intelectuală, istovitoare, a scris și a publicat 1 250 de cărți și broșuri și aproape 25 000 de articole diferite. Le aflăm catalogate în fisele Bibliotecii Academiei Române. A ținut mai mult de 1 000 de conferințe publice. Dintre scrierile sale în volume, 351 sînt în limbi străine: 297 în franceză; 24 în germană; 23 în italiană; 7 în engleză. Despre savantul Nicolae Iorga au fost publicate, în perioada 1901—1980, un număr de 97 de volume, care-i consemnează viața și activitatea. Cele mai multe au fost ocazionate de aniversările nașterii savantului, dar și de însemnătatea marilor momente ale activității sale. Peste hotare omagierea lui Nicolae Iorga a fost făcută prin 8 volume, apărute astfel: 1928 — Oslo; 1931 — Napoli; 1932 — Milano; 1933 — Paris; 1939 — Roma; 1941 — Veneția; 1965 — Viena; 1966 — U.R.S.S. (în limba armeană).

● În ultimul an al vieții (1940), Nicolae Iorga a publicat 32 de scrieri. Cîteva dintre acestea: **Afirmarea vitalității românești**; **Artă românească în Banatul muntos**; **Ce a fost 24 ianuarie**; **Ce este Sud-Estul european**; **Condițiile colaborării internaționale**; **Individualism și solidarism în dezvoltarea istoriei**; **Vagabondul** (teatru — cea de a cincizecea piesă din cîte a scris).

Marele savant a murit la 27 noiembrie 1940, asasinat de o bandă de legionari, într-o pădure de lângă Ploiești.

Documentar de
Ion Munteanu

Luceafărul

9

LA MĂNĂSTIRE

Aproape că nu știa cum ajunsese până aici. Simțise doar o febră care-i infierbina toate țesuturile și care-l sălta de la pământ ca pe o pasăre insetată de zbor, indicându-i drept țintă lumina ce izbucnise în noaptea adâncă. Stinca uriașă, mincată la rădăcină și împinsă înaintea în partea superioară, îl dădea imaginea unei nave înspăimântătoare, scotându-și, din celălalt tărâm, botul striat și ascuțit, amenințând să atace din clipă în clipă pământul pașnic al Fundăturii. Învăluită în întunericul nopții îl părea ca un negativ al imaginii Navel-Amiral din Cetatea de Aur. Razele de lună, înviorate în aerul curat, arăneau felile de cremene dispuse în forme geometrice și dădeau uriașului grandoare și stabilitate. Un curpen atârna la vreo patru-cinci metri mai sus ca o ancoră ciuntită, iar de-o parte și de alta, două scobituri oarbe păreau a fi ochii monstrului tolanit.

Lumina asta-i farul ce amăgește omenirea în perioadele ei de cumpănă, gândi el, amintindu-și de mănăstire și de rostul ei pe pământ.

Se uită în stînga, în dreapta, apoi în sus, și observă că nu era chip să se agate de curpen. Cercetă virful paltinului din apropierea stîncii și crezu că găsisese o cale de acces. Își începuse unghiile în coaja arborului, se cătară cam vreo trei metri, dar după aceea brațele i se muieră și alunecă. Pământul tot i se învîrti sub picioare, iar carnea-i tremura ca atinsă de friguri.

— Și de ce-ăș ajunge acolo? N-ar fi mai bine să mă întorc la Fermă? Cine mi-a cerut să pun nava în mișcare? Totu-i blind și incremenit, nimic nu-i suspect acolo.

Peste el și peste colțul de piatră luna și spori razele și-avu impresia că în curînd se va declanșa virtutea care treiera prin frunze, frămînta munții, răsucea vegetația și culca la pământ viețuitoarele. Curpenul începuse, într-adevăr, să se balanseze, o felie de cremene, desprinzîndu-se, abia-i lăsă timp să se ferească și sunetul ei surd deșteptă în el teama. Ea mușca din trupul-i ca o sălbăticiune și împrejurimile căpătără chipuri ireale. Piatra se măcina în nori uriași și pulberea ei întuneca puțina lumină a nopții. Orbitale stîncii fulgerau și atrăgeau luciul heleșteului iar nava prindea a se legăna pe valuri apocaliptice. Închise ochii, își strînse buzele, dar treptat, treptat descoperi că natura Fundăturii e în cea mai deplină stabilitate, numai energia pe care o captase camera lui Rugină îi răvășea trupul. Surescitat, călcă mărăcinurile în picioare, se zdrăli în colțurile pietrei, se lzbî cu fruntea de crengile arțărilor, se cătără pe un maldăr de putregaiuri, înotă printre smocuri de iarbă, învinse grilașul de tufe uscate și, ajutat de un simț care-i lipsea în alte ocazii, incolțit abia acum sub armura teribilei experiențe, descoperi o poartă secretă. Socoteala o făcuse fără prea mare osteneală: o imagină linie dreaptă a ceea ce era piatra din temeliea fostei biserici, curpenul agățat și semnul suspect, reprezentînd un R. descoperit vederii numai de bătaia razelor de lună. Ajuns în cîlții mărăcinșurilor, nu-și schimbă direcția și un curent puternic fu aproape să-l trîntească la pământ. Cale de întoarcere nu mai exista. Înaintînd cu băgare de seamă călcă în gol, lovi un ciot, declanșă un sisiiit de parcă nimerise printre șerpi, plutî în hău împreună cu incălțitura de mărăcin, orbecăi înspăimîntat, fiindcă fusese văduvit și de lumina lunii, simți o căldă adiere, avoi o putere care-l absorbi. Un zăngănit metalic desprinse lanțurile porții secrete. După numai trei secunde, fu orbit de jetul luminii.

Urca lin, cu brațele lipite de corp, cu picioarele amortite, cu respirația oprită. Pe virful nasului îl încerca o mîncărime, dar nu se grăbi s-o potolească. Își cobori pleoapele de teama luminii care-ar fi putut să-l orbească. Lăsîndu-se în voia energiilor acumulate, urcă mereu, pînă cînd alte zornăituri îi bătură în auz, și-atunci se trezi aruncat pe un pământ moale și afînat. Deschizînd ochii, descoperi o iarbă deasă, înaltă, așternîndu-se în cale ca un covor. În apropiere se găsea cupola joasă, iar sub ea mărginită de un gîrduleț din lemn sculptat, o podisică geluită. Clopotnița, legată de capelă printr-o balustradă pitică, avea temelie din piatră masivă. Din pălăria de bronz cădea o limbă argintie. După numai câteva clipe, lingă el, intrerupîndu-și zborul împiedicat, căzu un vultur. Poate că era acela care-i sugerase cu câteva zile în urmă parabola vieții, oficiînd într-un anume fel ritualul vinătorii, poate că era un semn prin care i se sugera că nu-i era îngăduit să poposească aici. Adu-nînd în mărgelile ochilor, magnetizate de razele lunii, o lumină înghețată, pasărea se zbatu neputincioasă, lovînd pământul cu cloțul, iar Anatol, temîndu-se de ul-

tima și veninoasa lovitură, încercă să o izbească cu pantoful, dar piciorul trecu prin penele ei ca printr-un puf de păpădie, lăsînd mărgelile morții să se rostogolească în prăpastia ce se crăpa acum înspre lumea pe care tocmai o părăsise. Un frison îl scutură pe picioare, ini-ma-i bătu grăbită în piept. Crezu că pe acest tărîm străin, el însuși e o grămadă de zdrențe, precum Lidia în subsolul casei-muzcu, fără carne, fără sînge, că a devenit o idee de om. Aruncîndu-și ochii spre mănăstire, văzu că peretele ei, atîns de razele de lună, arăta ca un zid de oase, sprijinînd un acoperiș din spume înghețate.

Obrajii îi ardeau, auzul prindea sunete stranii. Pe măsură ce cobora în mijlocul fantasmagoriei nave, un cîmp larg și pustiu i se deschidea sub priviri dincolo de mănăstire. Avea ceva din roca selectată, înrudită cu sideful scoicii, dar și din argintul ghețurilor nesfirșite. Un frig tăios metallic, i se infipse în oase. Crezu că a leșit în afara timpului, abandonat de pămînteni, fiindcă stelele ofilite clipeau din cînd în cînd, sporînd parcă devălmășia lăptoasei pulberi, adîncînd mai vinovat afundul nelumesc. Ferîndu-se de clipirile luminilor amăgitoare, se prinse cu palmele de zidul mănăstirii. Era lipicios. Numai ce făcu priza și-o muzică nefirească își începu curgerea. Sunetele păreau zbaterele agonice ale unei corzi trecute prin vîntoase, un păienjenis de vibrații care-și atrăgeau în plasă victima. Farul navei își mărea intensitatea asupra lumii. Ajuns lingă ei, descoperi o fereastră obișnuită ce arunca afară nori de fum. După câteva clipe, Anatol putu zări o adunătură de carne împinsă peste tocul ferestrei și-un grohăit fu semnalul atingerii cu pămîntul. Căderea fu sprijinită în hohote de ris și Anatol, străbătut de fiori, se chinu el însuși să ridă, scuturat de răcoarea nopții.

Vîntul se întîrșe. Azvîrlirea unei alte namile din birlog declanșă noi hohote. În mijlocul risului zdrențuit, goliciunea, izbită cu mai multă forță, o întrecu în icnete pe cealaltă. Veselia dinăuntru se întetă parcă din durerile lor și urlete spasmodice, rigidele animalece, chicote noduroase, șuierături seci, scîncete jalnice, clătinau nava. Cea de-a treia ofrandă dăruită întunericului avea știința căderii, fiindcă, imediat ce atînsese iarbă, se rostogoli de trei ori, cu capul adunat, cu picioarele strînse în toată regula: trei haidamaci se luptau să despoaie o femeie, și unul era împins înapoi de o mină cioturoasă și încordată ce nu părea a fi a vreunui dintre cei ce-și disputau prada. Pe peretele vecin, un animal fabulos, cu cap de femeie, grumaz de leu și burtă de taur, trîntise la pămînt o altă arătare, jumătate copil, jumătate vultur, și se vedea bine că nimic nu-l este interzis, de vreme ce vîntul-copil era în culmea desfătării. O nimfomană hidoasă se grăbea să satisfacă doi adolescenți rușinați, în vreme ce o fetiță o pindea uimită de după o perdea; un amorăș cu aripile ble-gite era atacat de un țigan; pe o lespede de piatră, trei cadine trăiau ferici-re ciudatei lor apropieri.

Zări vatra uriașă împinsă sub o groță adîncă, jocul flăcărilor, tăiat din cînd în cînd la trecerea cite unei făpturi ca un fluture chemat de mirajul luminii, înaintă încă puțin și-și viri capul pe fereastră. Într-un cazacioc zgomotos, trupurile goale își bălăbăneau șuncile planturoase, brațele nesigure și umerii deformați, sfîdînd parcă perechile căzute la colțuri, care se ospătau cu hartana de carne și goliau în neștire stacane cu vin. Păzită

— Gata! Înapoi la paturi!

Vocea lui Iglesias străbătu prin toate încăperile făcîndu-l pe Rovina să revină pe pămînt, altminteri spectacolul ar fi continuat să i se pară din altă lume. După vreo cinci minute muzica se pierdu într-o devălmășie de țipete isterice, gemete adînci și chicote înalte. Ca atunci cînd auzise scîncetele Lidiei în casa-muzeu, Anatol se simți atras de încăperea ca de un magnet. Se prinse cu minile de zid, împotrîvindu-se înaintării, dar aceeași forță străină îl zorea să intre.

Zări vatra uriașă împinsă sub o groță adîncă, jocul flăcărilor, tăiat din cînd în cînd la trecerea cite unei făpturi ca un fluture chemat de mirajul luminii, înaintă încă puțin și-și viri capul pe fereastră. Într-un cazacioc zgomotos, trupurile goale își bălăbăneau șuncile planturoase, brațele nesigure și umerii deformați, sfîdînd parcă perechile căzute la colțuri, care se ospătau cu hartana de carne și goliau în neștire stacane cu vin. Păzită

de sălbăticiuni și acoperită de minciunile lui Vlad Rugină, mănăstirea își dezvăluia abia acum chipul, la miezul nopții, de parcă devenise locul unde biruia hidoasele spirite ale întunericului. Fiindcă ce altceva arătau a fi femeile povarnice și impiecate, privind nesățioase spre bărbații agățați, înjumătățiți? Lor nu li se mai vedea capul, ci numai partea de jos, rușinoasa alcătuire, fala și vioiciunea adunării, picioarele strimbe și păroase, labele întărite ca niște copite. Era o mișcare atît de dezordonată, cu ritmuri lenese și icnete animalece, că n-ai fi putut spune care sînt perechile reale, cine pe cine așteaptă, cărul bărbat îi venea rîndul la însoțire. Se schimbau locurile și se încovoiau spinările, în vreme ce gurile lacome căutau locul mușcăturii, iar degetele frămîntau sîni, coapsele și pîntecele. În vâlătucii de fum, în damful licorilor scumpe, amestecate cu scursori omeneste, Anatol nu știa cînd făcuse pasul ultim pentru a se găsi alături de făpturile întunericului. Drăceasca adunare îl supuse atît de repede, că parcă ar fi coborît în ea de cînd apăruse pe pămînt. Săgețile de lumină, icnetele îl străpuseră din toate părțile și se descoperi eliberat de prejudecăți și greață, învîntînd în numai câteva minute fremătătoarea religie a dezvălului. Maicile, despre care-i vorbise în atîtea rînduri la fermă, își pierduseră haina și firea, voind parcă să-și răzbune toată răbdarea ce le fusese îndelungă vreme impusă. Anatol, deși ameiț de un spațiu în care intra pentru prima oară, realiză, totuși, că nu era dotat pentru un spectacol în care i se cerea să fie actor. Religia dezvălului declanșase avalanșe de sunete, lumini și umbre. Omul nu mai trăia printre obiecte, ci sub ele ori înjumătățit de ele, lovit, năucit, dezarticulat. Firidele pereților erau acoperite de farfuri uriașe din sticlă, galben-aurii și roșu-putregai, în spatlele cărora pilpiau flăcările luminărilor, ca în Separeul lui Draigos Bobocea. În loc să-și unească lumina pentru a da încăperii o strălucire vie, farfuriile se stînjeau între ele, marginile lor aurite desenînd cercuri deformate pe pardoseală și pe tavan, încît credeai că te afli între tăsurile unor săbii ucigașe, abia spălate prin trupuri omeneste. Întrimplător, ochii îi căzură pe icoana Maicii Domnului, agățată la locul știut, și ceea ce văzu îl clătina o clipă pe picioare. Cu pruncul în brațe, sfînta arăta privirii îndeosebi sinul drept dezgolit, ca o ispită pentru întreaga adunare. Arhanghelii o pindeau nesățioși, din alte icoane, cu ochi nebuni și guri strimbe, mai aprînși decît toți bărbații ce fremătau sub ei. Se pornise o vîntoare în toată regula: trei haidamaci se luptau să despoaie o femeie, și unul era împins înapoi de o mină cioturoasă și încordată ce nu părea a fi a vreunui dintre cei ce-și disputau prada. Pe peretele vecin, un animal fabulos, cu cap de femeie, grumaz de leu și burtă de taur, trîntise la pămînt o altă arătare, jumătate copil, jumătate vultur, și se vedea bine că nimic nu-l este interzis, de vreme ce vîntul-copil era în culmea desfătării. O nimfomană hidoasă se grăbea să satisfacă doi adolescenți rușinați, în vreme ce o fetiță o pindea uimită de după o perdea; un amorăș cu aripile ble-gite era atacat de un țigan; pe o lespede de piatră, trei cadine trăiau ferici-re ciudatei lor apropieri.

Zumzetul era în toi și maicile nu-și aflau potolirea, cînd fremățul adunării se întetă odată cu stingerea luminilor, numai bine ca în întuneric să plesnească artificii iar lanțul gemetelor și plecăturilor să se reînnoade. Difuzoarele dezrobiră ritmurii noi, lascive, tremurătoare, melancolice, scotînd din coridoarele mascate ale făpturii goale, ameițite, turbulente, asemănătoare dobitoacelor arun-

cate în arena coridel. Ignorat pînă atunci, Anatol se trezi luat în coarcele miinilor de una din aceste femei și aruncat în mijlocul încăperii.

— Voia s-o șteargă, pocitania! grohăi ea, țînîndu-l de guler ca pe o pradă scumpă. Înapoi, înapoi la muncă!

Deși era tot numai spaimă, o vedea mai bine acum, în lumina care fusese aruncată peste ei doi: avea un trup măsliniu, un rit întors, copite sidefate și coapsele cit malul. Mustățile proeminente și jumătate din pîntece acoperit de păr o treceau în rîndul viețuitoarelor care înfioară. Cu o singură mișcare îi smulse cămașa, cu alte două îi sfîșie pantalonii și numai în câteva clipe Anatol îngroșă rîndurile celorlalți, gol și nerușinat de data asta. Curioasă să-i afle glasul, femeia îl scutură cu puterea ei de ursoaică.

— Ce-mi stai ca Hsus, lucrează, ori ai vrea să-mi spui că ești pentru prima noapte aici?

Trupul lui Anatol intră într-un tremur dureros. Crezînd că bărbatul o dorea, femeia îi șopti languros:

— Ce mai stai, nu te arunci? Vom fi cea mai grozavă pereche a nopții dacă mă lasi să te conduc eu!

Înțelegînd ce-l aștepta, fiindcă victoria își întinse ghearele către el, Anatol o zbughli și se ascunse după o perdea. Femeia rise de se zgudu mănăstirea, înaintă hoțeste în patru labe, dădu perdea la o parte și-și împlîntă degetele în umărul lui. Îl împinse apoi cu putere în mijlocul arenei și-i zise cu voce noduroasă:

— Dacă nu-ți plac, ai libertatea să-ți alegi cu mina, ci nu cu ochii! Îndrăznește, nu-i cu supărare dacă te servești din altă parte!

Femeile făcură roată în jurul lor, rînjînd, undîndu-și coapsele, chicotînd, fle-care sperînd să fie preferata vieții capricioase. Văzînd că bărbatul întîrșie, femeia cu ritul întors trecu la amenințări:

— Dacă te mai codești, am să te pun să ne înapoiezi valoarea a ceea ce am băgat în tine! Te-ai ghiftuit atîta și-acum faci pe nevinovatul. Hotărăște-te, alegi cu mina ori plătești îndoii?

Coroana capetelor lacome se strînse și mai mult în jurul lui, aruncîndu-i priviri sticloase, învîpăiate. Ochii lui Anatol se îmănoienjneau, nările nu mai suportau mirosurile grele. Viețile astea veneau din afundurile întunericului și el știa că nu mai are nici o scăpare: aveau să-l devoreze, să-l sfîrșească. Bănuindu-i parcă dorința de a se retrage, ele se opriră la numai un pas, de unde-l măsurară hulpaive, urmărîndu-l buzele uscate și ochii închiși de spaimă. Una din maici, pesemne cea mai învîpăiată, își pierdu răbdarea și se repezi cu dinții în umărul lui. Anatol se răsuci pe virfuri, pentru a căpăta forță, își îngropa pumnul în pîntecele ei afînat. Lovitura asta declanșă un hohot victorios în femeia care se crezu, brusc, aleasa lui și nu mai întîrșie să-l prindă în cangele brațelor. Trîntîndu-l la pămînt, sub privirile întăritate ale celorlalți, creatura îl sărută pe piept, pe pîntece, căutîndu-i cu ochii tulburăți adormita bărbătie. Dintr-un colț în altul, dintr-o încăpere în alta, ca altădată în răzletele triburi, se iscă dansul sălbatic, desfrînat și acaparator, se înălțară icnete înăbușitoare, se stîrniră tropăiturile și nebunia impercherii. Căderea lui Anatol fusese primită ca o victorie a tuturor, fiindcă prin îmblînzirea lui își recîștigaseră bucuria dezvălului și poftele trupesti. Luminile murcau una cite una, în ritmul în care se legau perechile, melodiile erau tot mai desănțate, maicile gemeau adînc, măduarele se trezeau din somnolența lor nocturnă, pardoseala trozneă și toată încăperea deveni un viespar. Abandonat doar pentru câteva clipe, Rovina se trezi iarăși cu femeia-fiară lingă el, purtînd în mină o sticlă pe jumătate plină. Fără a-i cere părerea, îi infipse sticla în gură. Băutura i se scurse pe piept, fiindcă Anatol își strînse dinții. Fiara nu se dădu bătută. Cu o putere care ar fi mișcat din loc și-o piatră de moară, îi descleștă maxilarele și-i turnă pe gîtleț tot lichidul.

— Nu te mai răsfăța atîta! Îl scutură ea. E o mîbune băutura asta: întărește vîna și-ți alungă rușinea. Ai să vezi că-n trei secunde e grenadă curată: îți explodează în burtă.

Lichidul avea gust de migdale amare și Anatol crezu că primise pedeapsa otrăvirii pentru îndărătniciile lui prostestii, dar cînd aștepta soliele morții, din trupul lui părău a se ridica lanțuri de munți, coline, stînci, el însuși se umfla, creștea ca atunci cînd capătase energiile celor din camera lui Rugina. Singele îi fierbea în vine și fiecare celulă intrase în vîrjă cu vecinele ei. Asemenea lui Gelu Ropotică ingenuncheat sub magnetismul privirilor și întrebărilor sale, Anatol Rovina se pierdea treptat în frenezia generală, alungînd din el orice împotrivire. Multumita că reușise să-l stîrnească, femeia făcu semn alteia să-i vină în ajutor și Anatol se trezi căutat de buzele lăptăroase care trăgeau din el fără milă. Cînd puterile îi slăbiră, se răsurnă pe podea și-n toată încăperea perechile îi urmară exemplul, de parcă el era monitorul acestor vinovate desfătări. Un ris strident se slobozi în mai toate odăile.

— Fiți cu băgare de seamă, inamicul s-a retras în tranșee!

Mai tritate ca niciodată, femeile dădura năvală. Mușcăturile erau tot mai dureroase, colții ghearelor tot mai usturători. Avertizați la vreme, bărbații căutau căi să se apere, momîndu-le cu hartane de miei, cu hălci de vacă și cu sticle încălzite. Trezit de-a binelea din năuceala care începuse la Fermă lui Rugină, Anatol Rovina simțea că se depărtează de cel care fusese cîndva menit creației și ordinii, și se apropie tot mai mult de hața care-i pusese peetea pe frunte. (Fragment din romanul „Vitrina cu pă-sări împăiate“.)

Festivalul Național de poezie

SIGHETU MARMATIEI - 1990

dragoș bogdan

iuga

PREMIUL
REVISTEI „'90”

Simpatiile unui pictor

Oglinda reumatică
îmi deformează trupul
în umeda zi.
Cum există culorile
seurgindu-se pe fața de vest
întinse de un maniac
nă deschid fereastra în fața lumii
agenunchiată la ușă ;
focul încoronează dragostea
vrabiei pentru lumină
ne transformă în fazani ornați
pe o bolnavă sferă.

Bolțită-i ființa în pictură rupestră
atelierul-peșteră-i un ris diabolic
înundă autoportretul
sfărîmîndu-se-n oglindă.

Călăuza

Pare un preot ratat
privește
împărțitul colivei din
colivie.

Străpuns de lamă
bucetul de flori
se desface
se zvirlit în băltoacă

Stana poate fi prezentată mai multor persoane

are șapte mâini
se memorează cu glas tare apoi Biblia.

Avertizează moștenitorul
clopotul își atîrnă o panglică îndoliată.

Azi deslușește alfabetul
alergînd
pe alci
A — B...
amețit de fluxul oamenilor
se întoarce

Aruncă în iarbă o batistă cerată
propune scoaterea ferparului din ziare.

Trecere

Bătrînul a înnebunit în parc
viciile tinereții îi umblă prin vise
din trupul lui cresc rădăcini și crengi
și urlă în noapte

Dimineată i-am suris
el săruta iarba —
apă tulbure ochii lui

ieri
zimbîndu-i îi coloram ochii
și-l îndreptam în fața oamenilor

el și-a prins risul de crengi
mi-a dăruit o frunză cu numele lui.

Revoluție

Am tăiat iarba
și am presărat-o pe masa princiară de piatră
fiecare fir de iarbă
I-am șters cu o eșarfă multicoloră
înverzind de atîta creștere.

înflorește curcubeul la butonieră
metalice sună în curtea închisă

dincoace de gratii
florile așteaptă rouă
pașii din piața însingurată.

constantin

savin

PREMIUL
„NICHITA STĂNESCU”

clipocitul unui riu secăt

îmi pare că patul mai fredonează încă refrenul
trupului rău în care n-am văzut mai multe decît
într-un abajur pus peste un bec prea puternic

oh, doamne, cum te-aș mai fi zidit
pin' la gleznăsoare
pin' la pulpăsoare
în faptul meu de-a fi care
se surpă în noaptea asta din nou

oh, doamne, cum mi-aș mai fi legat bornele
poemelor la ochii tăi sălbatici
credeam uneori că sînt însăși vederea ta
atît de adinec mă priveai
credeam uneori că vezi cu mine
credeam uneori că plîngi prin mine

în (co)chilia mea de (sih)astru păcătos
ai întors tăcerile pe dos
care-ai fost aici
care-ai plecat
ești clipocitul unui riu secăt..

cînd însuși cerul

lipsa
niciodată nu ți-am așteptat-o
și tocmai de aceea a venit

a început să curgă între noi lumea
adesea ți-am vorbit despre o fisură
care, iată, s-a lărgit într-atît
că nici cu noi înșine n-o mai putem acoperi

am făcut deja primii pași alături
primii pași cu alte picioare

am început deja să ne asemănăm
să avem același semn
deci să ne respingem, să ne separăm
cum aurul de argint
se separă într-o falsă coroană

și totuși te mai scufund în mine
și totuși mă mai dezlocuiești
pe deplin (dacă-l credem pe Arhimede)
dar unde să te caut
cum să te strig și cu ce glas
unde să alerg, unde să te presupun
acum
cînd însuși cerul
e-o diră lăsată în fugă
de ochii tăi...

dar spune și tu

în van se încearcă să mi se demonstreze că exist
că nu e nici pe departe vorba de un exil în real
că viața nu e nicidecum urmarea unei izgoniri
că de fapt trăiesc
nici vorbă de ispășire
nici vorbă de privațiune

ce și cum n-aș simți memoria stringîndu-mă ca o cătușă
ca și cum n-aș primi fiecare dimineată ca pe un supliciu
ca și cum n-aș vedea că pe cer i se dă drumul soarelui
și se face uz de lumina lui ca de un instrument de tortură
prin care mi se impune să văd
prin care mi se impune să recunosc
că lumea continuă să funcționeze chiar deconectată
de la iubirea noastră — o priză stricată de altfel

dar spune și tu
cum poate fi adevărat așa ceva
nu-i așa că-i o-nscenare
nu-i așa că-i o-nscenare
ești singura care poate depune mărturie...

Tăblița și Condeiu

Tata era învățător și director de școală, unde, multă vreme, a funcționat singur. În fiecare an, el avea datoria să cumpere manuale școlare, abecedarele, „cetirile” și „aritmecile”. Venea de la Rîmnic, încărcat de colete, ce făceau să se îndoia bine arcurile șaretei. Le descărca deocamdată pe „galerie”. Nerăbdător, le desfăceam, cam fără voce, îmbătat de un miros de hirtie nouă, și de cerneală tipografică proaspătă, care n-a conținut să mă însoțească toată viața. Un miros care mă poartă nu o dată spre începuturile anului școlar, când ghiozdanele se umpleau de manuale și de caiete, de plumiere (plumbuieră, cum le spuneau copiii), care, când alergam, făceam să sune sacadat creioanele și ascuțitorile.

Eu am prins însă timpul. Când scrisul și socotitul se învăța pe „tăbliță”, placa de ardezie dreptunghiulară, înrămată în lemn, pe care se scria cu condeiu și o ștergeai cu buretele. Aceasta nu era nimic altceva decât tabla clasei în miniatură, sau la „purător”. Sigur că erau fragile și ea și condeiu (unul din motive, probabil, pentru care a fost scoasă din uz), dar pentru noi avea imensul avantaj că puteai să corectezi greșelile fără să rămână vreo urmă de ștersătură. Va fi mai greu pe caiete și mai ales cu cerneală, cu stiloul „Tintenkuli”, care avea un vîrf cilindric, terminîndu-se cu un ac mobil, foarte la modă în timpul războiului.

Abecedarul meu începea — se putea altfel, într-o țară agricolă și patriarhală? — cu o-i, oi. Mari desene colorate, în verde (pășunile și pădurile), în albastru (cerul), în galben (grînele), îți furau ochiul. Manualele, care, cu timpul, s-au înmulțit, caietele și maculatoarele făceau dever încă o dată librarilor, în etichete și hirtie albastră. Îmbrăcatul, „invelitul” se repeta în fiecare an, cu un ritual. Nu existau pe atunci copertile de plastic, mult mai rezistente și mai comode.

Primul meu învățător a fost tata. El m-a deprins cu scrisul și cititul, cu socotitul și tabla înmulțirii, care se găsea tipărită pe coperta din spate a caietului de Aritmetică. Mai tirziu, în fiecare vacanță mă îndemna să copiez diverse texte, ca să-mi pot întipări mai bine ortografia, și să scriu „compuneri”. Cu el am făcut o lecție de Geografie pe mucea dealului din spatele școlii, cam pe lângă cimitir, de unde se deschidea o largă perspectivă spre munte, spunîndu-ne: „Copii, acolo unde ni se pare că cerul se unește cu pămîntul, se numește orizont”. În fiecare dimineață, cineva spunea „Tatăl nostru”, iar după vacanța de Paști pînă la înălțare, cântam „Hristos a înviat”.

„Domnu” inspira la toată lumea respect, oamenii salutîndu-l prin scoaterea pălăriei, iar copiii strigînd în cor „Să u”, adică „sărut mina”. Lumina cărții bătea puternic în sufletul poporului, care-i acorda o cinstire ce, din păcate, s-a pierdut aproape cu totul în timpul comunismului. „Ai carte, ai parte”, se spunea pe atunci. „Domnu” învăța pe copii la școală, dar le îndruma și pașii spre viitor, îndemnîndu-i pe cei mai înzestrați să-și continue studiile sau să se ducă la vreo meserie. Tata era un astfel de „domn”, foarte apropiat și, în același timp, foarte respectuos cu oamenii satului, unde el însuși făcuse școala primară. Copiii ziceau că e „bun”, adică afectuos, recurgînd arareori la pusul în genunchi sau la trăsul de ureche, cînd se întimpla unul prea leneș sau prea obraznic.

Au urmat alți învățători în clasele II—IV, „doamna Sultănică” și mai ales „domnu” Cuvîță (il chema de fapt Iacob). Era un tip foarte energic, minui-tor al nuietei la palmă, cînd era cazul, cel care a organizat „străjeria” la noi în școală. Cum clădirea, formată din două săli de clasă și o „cancelarie”, se înălța pe o pantă, curtea fiind înclinată, a conceput crearea unui „stadion”, punîndu-ne să săpăm dealul și să cărăm în vale pămîntul „escavat”, cu roabe, ligheane și covețele, drept umplutură, spre a nivela terenul. În mijloc a fost fixat un stîlp foarte înalt, în vîrf al cărui, la fecare început de săptămînă, ridicam „pavilionul”, adică „apelul tricolor”. Elevii, care alcătuiau „stolul”, împărțit în „centurii” și „cuiburi” erau adunați în careu, intonînd „Trei culori cunosc pe lume”, în timp ce unul dintre noi urca steagul, montat pe o sfoară cu scripete. Salutul, reluîndu-l pe cel roman, cu mina dreaptă ridicată, se însoțea de urarea foarte românească și des întîlnită: „Sănătate!” Numai comandantii, după ce dădeau raportul, încheiau cu formula: „Credință și muncă pentru țară și rege!”. „Străjeria”, desemnînd ideea de „apărare”, de „veghe”, de „strajă”, era o creație a lui Carol al II-lea pentru copiii de vîrstă școlară, avînd, prin modul ei de organizare, un anumit caracter premilitar, care punea accentul pe educația patriotică și totodată pe cea fizică. Pe adulți (învățători și profesori) putea să-i deranjeze uniforma (una din slăbiciunile regelui), fiind obligați, cel puțin unii dintre ei, să se îmbrace în pantaloni scurți și să se supună unei discipline ceva mai rigide, mai mult, o dezaprobau, probabil, tacit ca expresie a dictaturii, instaurate de Carol în ultimii săi ani de domnie; pe copii însă îi atrăgeau exercițiile și întrecerile sportive, cîntecele, jocurile, excursiile, focurile de tabără. Atunci

haiku

Lumina lunii —
și-un țirîit de greier
ca un epitaf

GLOSSĂ

Omul a dispărut în pădure — / frunze
pe pică / în lumina soarelui !

Nu există nici o umbră naturală a frunzei absolut identică frunzei (formă, suprafață), așa cum nici un om nu se poate cunoaște pe sine oricîte sentimente ar fi proiectat în juru-i, oricîte simțuri ar fi pus la treabă, oricîte experiențe ar fi stîrnit. Prin ce se deosebește atunci un om de o frunză ?

Souneam că iubim pe celălalt. Proiectăm sentimentele, sensibilitatea noastră asupra lui. Îl captăm pentru noi așa cum frunza încearcă să-și capteze umbra. Vrem să-l cunoaștem ca să ne cunoaștem. Dar transformîndu-l în umbra noastră nu cumva îl deformăm ?

Dar dacă și celălalt ne iubește, ce

se întimplă ? Ne transformăm reciproc în umbre ? Iubirea împărtășită anulează personalitatea ?

Iubiții ar trebui să nu vorbească. Cuvintele (ca și oglinda) scindează realitatea. Și realitatea lor devine mai reală decît realitatea primară. Atunci cînd aceasta din urmă e ceva de ordin lăuntric, inefabil, abia bănuît, cuvintele sînt tot atît de vulgare ca umbra unei frunze pe o altă frunză.

Să tacî, deci. Dar tăcerea nu dezlănțuie neapărat iubirea, așa cum praful de puscă neexplodată nu aduce de la sine bunăstarea lumii.

Ce poți cunoaște prin iubire ? În cel mai bun caz doar pe celălalt. Iubirea este o calare a celor două sensibilități într-un tipar comun. Asemeni cu două frunze distincte ce ar avea o singură umbră, mai mare și mai reală decît cele două mase clorofilice în parte.

Constantin Abăluță

am învățat „Alunelul”, „Zdroboleanca” și „Rața trece Dunărea / Cu rățoiul după ea”.

Uniforma, pe care prea puțini elevi de la țară aveau posibilitatea să și-o procure, se compunea din pantaloni scurți, bleumarin, fixați cu o centură de piele, bluză de în albă, cu buzunare aplicate și epoleți avînd stema „Străjii țării”, în fo mă de cruce stilizată, pe mîneca stîngă, cravată-batic, strînsă la gît cu un inel, a cărei culoare se deosebea de la o regiune la alta. Pentru noi care făceam parte din Ținutul Dunărea de jos, baticul era galben-portocaliu. Pe cap, se purta o bască albă, cu aceeași stemă desenată pe o mică insignă metalică. Uniforma cred că era obligatorie numai la festivități. La Pleșești, ne îmbrăcam în costum național, care era oricum la îndemina celor mai mulți, fie că băieții trăgeau pe ei niște izmănuțe albe de „amelică” (pînza cea mai ieftină, „americană”) peste care lăsa sau să atîrne cămașa încinsă cu curea.

De Ziua Eroilor, la înălțare, ne duceam la biserică și cântam „Presărați pe-a lor morminte...”, la serbarea de sfîrșit de an, cântam, pe „două voci”, „Pui de lei” și recitam poezii din manualul de „Cetire”. Premianții își făceau singuri coroanele din frunze de stejar pe care le punea „Domnu” pe frunte, spunîndu-le cîteva cuvinte de felicitare. De Crăciun, jucam o piesă de teatru cu Irod-împărat, în care eu am avut odată rolul ofițerului, al lui Stratiot. Purtam pe umeri o pelerină croită dintr-o veche față de plapumă în-

florată, un coif de hirtie poleită și o lance de lemn, ce-mi dădea un aer foarte... sever.

Școala pe care am absolvit-o eu va avut și neajunsurile ei, ținînd mai cu seamă de condiția și dotarea materială, dar ea ne-a sădit în suflet respectul muncii și al celor mai mari ca noi, cultul eroilor și al tradiției naționale, în nici un fel exacerbate spre șovinism, cum s-a tot spus, ne-a învățat să cinstim limba română („Limba noastră-i limbă sfîntă / Limba vechilor cazanii, / Care-o plîng și care-o cîntă / Pe la vatra lor, țărani”). România pe care am învățat-o la Geografie se întindea în hotarele ei firești, „de la Nistru pînă la Tisa”, cum spune poetul, iar Istoria era a Românilor.

Intrasem în școala primară în plină pace și terminam în prag de război. Aflasem din ziarele pe care le citeam de prin clasa a-III-a (tata era abonat la „Universul”) despre invazia germană din Polonia și despre bătăliile ce se dădeau pe liniile fortificate Siegfried și Magnot. Dar ce putea pricepe o minte de copil ? Numai cînd au început și noi concentrările, cînd tata a prins, ordin de chemare, mi-am dat seama că ceva rău se întimplă. Dascălii noștri care ne învățaseră să cîntăm „S-a dăcucul la pădure / Cu-cu, cu-cu” și „A rugînit frunza din vîi”, într-o atmosferă de calm patriarhal și de temeinicie a rosturilor vieții, îmbrăcau, și încă pentru destulă vreme, haina militară.

Al. Săndulescu

arthur porumboiu

Nenăscuții

Ei înflorește acolo : puri și nevinovați.
Clipa de maculare nu se produce ;
clipa de lumină i-acoperă ocrotitoare,
paternică,
și ei sînt eterni ca însăși lumina.
Dulce se-ntrupează chipul lor viitor ;
cald precum zîmbetul mamei
se-ntrupează sufletul lor ;
și în patimoniul matern,
unde noapte nu-i, nici durere nu-i,
cum liberii, cereștii nori
și asemeni mugurilor
sînt ei —
acolo nu s-a produs mușcătura !
Și pe buzele lor
zîmbetul pur

1933—1989

Imagine din viața
administratorului
cenușiu

Ea avea ceva din oboșala birourilor
vechi,

12

Luceafărul

din orele înfășurate-n refulări,
din nemiloasele așteptări
născînd „complexele freudiene”,
din amurgurile sculptate pe creier
asemeni brațelor lui Iisus pe Golgota ;
avea și ceva din neputința omului
umil —
cel vindecat cu o piine și o cană
de lapte,
ceva din încordarea nervilor striviți
în autobuze supraaglomerate,
ceva din mirosul rufelor spălate
cu săpunuri ieftine,
din lăsciva, insuportabila duhoare
a subțiorilor,
din aerul putred al oamenilor selectați
de cancer —
și nu s-arăta nici un zîmbet vindecător!

1933

Imaginea ta și a
faptelor tale
reconstituite de
otrăvitori

Piatra pe care talpa ta o găsea caldă,
ospitalieră,
pentru ei s-arăta ca o placă de ger ;

și sunetele tale se-aureau de rod —
ei au descoperit fructe putrede
floarea prin care intra în circuitul
Naturii

și te lăsa sorbit de curentii
subpămînteni,
ei o simțeau ca pe-o gură oceanică
sorbîndu-le palmele inotătoare,
adunîndu-le-n gură apa năvalnică
și bubuînd în auz pînă la spargere !
Al ridicat o mină, și-o oră neliniștită
s-a vindecat într-un pat de spital —
ei au văzut degetele crispate
pe grilașul de fier,
și-au auzit bocete neîndurătoare !
Tu ai cîntat lingă pomii
cu mirositoare crengi

și imaginea unor rădăcini chircite,
neputincioase ;
Tu ai înțeles : nu poți avea liniște,
nu poți fi fericit ;
Ei te vor scoate din starea caldă,
ocrotitoare ca o placentă,
și te vor împinge-n brațele gerului,
unde roșie, neierlătoare s-arată
minia lor !

1933

Descrierea unui
coșmar

Imaginile spărgîndu-se de ziduri
și frîgul umplîndu-mi spațiul
viața mea își materializează țipătul,
însă-n grabă vine Omul de Piatră
și-l înfășoară,
și-l înăbușă !

1933

Sub soare

Totul s-a spus. Nimic nu-i nou
și viața mea-i o repetare
a zborului țîșnit din ou —
a stării de zburare.
Și pînă să mă nasc, și pînă
să fiu un semn pe-a vieții pînză,
cineva arăta cu-aceeași mină
spre clipa plînsă.
Și viul ce-a vibrat, și mirosul lipit
de alte simțuri, și auzul cald
încă-naintea-mi s-au ivit
în țipătul lor să mă scald

Strălucitoarele lupanare

Pentru pictura europeană, Toulouse-Lautrec a reprezentat una din cele mai tonice surse de revigorare tematică din ultimul secol. Aparent, artistul cu sînge aristocrat, ce cucerea Montmartre-ul cu deprinderile rafinate ale odraslei bine educate, și-a urmat destinul datorită unui nefericit hazard, deschiderii lui către artă fiind astfel poate mai apropiate de pasiunea diletantă sau de versatilitatea colecționarului bogat. A studiat desenul și l-a practicat nu cu mult mai bine decît alți membri ai familiei contelui de Toulouse-Lautrec-Monfa. Pe la 15-16 ani, „portretele” lui animaliere aveau oarecare vogă în cercurile apropiate familiei, iar ceva mai tîrziu portretele tatălui său — contele — și ale contesei trădau siguranța desenului și o instrucție plastică aflată sub iradiția „noului val”, iscat în lumea saloanelor pariziene de pictura lui Manet.

A crescut, asadar, în atmosfera densă și permeabilă a resurecției culturale, pe care o aducea în occident curentul imoressionist. Tînarul pictor, care la 18 ani devenise student al Academiei de Arte Frumoase, fiind deja agreat în cercurile artistice, mai cu seamă în cele grupate în jurul așa-zisei „mișcări independentilor”, inspirate de tentativele liberale ale unor Renoir, Degas, Manet sau Pissaro, evoluează fără ezitare spre o artă debarasată de orice prejudecată estetizantă. Toulouse-Lautrec știa că unica șansă a existenței lui este cultivarea acestei pasiuni. Pentru aceasta el deținea cheia reușitei: stăpînea ca puținii dintre contemporanii săi arta desenului — și prin instinct și prin educație.

Căutările sale artistice nu au nimic din misterul canonic al atelierelor academice sau romantice. A fost, pasager, atras de diferite tehnici — de pointilism, spre exemplu, sau de tenta energetică și voluntară a tușelor vangogheene, dar aceste „citate” stilistice nu au însemnat decît o modalitate de aliniere afectivă și de partizanat estetic într-o

ambianță culturală, pe care el și-a asumat-o cu dezinvoltură și distincție.

A fost tipul artistului — boem înstărit și își juca acest rol cu naturațea marilor predestinări. Condiția lui socială nu i-a anulat niciodată firescul, cu care se integra în mediile cele mai peștrite și mai pitorești, totodată, ale mondenității pariziene de la finele secolului trecut. Devenise cunoscut și își cucerise numeroase simpatii printre personajele cabaretelor și locantelor metropolei franceze, din culisele teatrelor și arenelor sportive, din colorata și atît de puțin înțeleasă lume a circului, din atît de nedrept periferizata faună a „oamenilor de lume”. Un orizont existențial pe care pictorul l-a frecventat cu asiduitate și de care s-a simțit

aproape patologic atras, poate tocmai în compensarea infirmității sale fizice. Artistul descoperea în aceste medii expresia francheșii totale, dar și a introvertirii, a vitalității neîngrădite și dampnate. Toulouse-Lautrec a introdus în creația plastică, cu o vigoare și o marcantă expresivitate (mai mult decît au făcut-o mai vîrstnicii săi contemporani ca Degas, Renoir și Manet) modelul Dansatoarei (și nu al balerinei de salon) și, mai ales, pe cel al Arleciniului, al clownului, ca prezență emblematică, acolo, în talașul aronei de circ, a unei existente imunde și a unui destin traği-comic. Pictorul se substituie psihologiei și trăirilor acestor personaje ale sale, le redă în toată cruda lor nuditate caracterologică, învăluindu-le într-o lumină în care culorile moi și transparente transmit caldă simpatie cu care pictorul s-a apropiat de subiectele ce și le-a ales. Altfel spus, pictorul a închipuit prin creionarea unei asemenea galerii de caractere, extrase din zona existenței sociale periferice, un autoportret sui-generis și multifacetat al ființei sale lăuntrice.

S-a vorbit mult despre frivolitatea subiectelor sale. Adevărul este că, dincolo de notația aparent lejeră a scenariilor de gen de la Moulin Rouge sau Rat Mort, de schițarea plină de nerv și culoare a unei mișcări de dans sau a unui portret de actor sau de dansatoare într-un moment de repaus, artistul prospecta un registru stilistic insolit, foarte personal articulat, cu efecte de o in-

tensă plasticitate. În jurul personalității sale avea să apară, firește, o aură legendară, nu o dată plină de insinuări răutăcioase. El a continuat să-și cheltuiască frenetic resursele fizice și spirituale, conștient fiind că limitele sale biologice sînt totalmente restrînse. Nostalgia vitalității dezlănțuite și horbota ei strălucitoare, artificioasă, agitația istovitor-patică și dramatică, în același timp crudă în substanța ei, dar iluzorie în formă a vieții de noapte și a „instituiților” ei consacrate de cetatea modernă, au găsit în Toulouse-Lautrec un tîlmăcitor autorizat și plin de vervă spirituală. Căci pictura sa și mai ales, suiele de desene și eboșe notate pe orice petec de hîrtie și oriunde se afla, ne relevă o viziune unică în felul ei, în care își dau mira suflul epic cu vibrația lirică, simpatia afectuoasă cu ironia sarcastică, exuberanța cromatică, împinsă uneori pînă la stridentă, cu ductul diafan al desenului, noblețea detașării în perceperea pre-ex'ului real cu tensiunea aproape dramatică a rezoluției plastice pe care artistul a creat-o. Toate acestea se constituie în atribute ale unei mize estetice și ale unui destin artistic, ce a inspirat, încă din primul deceniu al acestui secol, multe dintre traiectoriile stilistice, pe care aveau să evolueze, pînă în zilele noastre, numeroși artiști de pe întreg cuprinsul artistic al Europei.

Corneliu Antim

Final la Povestea din Cartierul de vest

Cineva, mai dinspre Cartierul de est, spunea că poți înțelege un englez răsfoind cîteva ghiduri turistice, iar pe un american parcurgînd America... Umorul englezesc în chip de bumperang... Posibil. În ce mă privește, neavînd nici ghiduri și nici timp suficient să vizitez Lumea Nouă (de, po-veste veche!), am întes cîte ceva ascultînd Lecția de Muzică a lui Bernstein. Altfel spus, cum se „îmblinzește” (în sensul lui Saint-Exupery) o sală de copii neastîmpărați, plîngăcioși, fotbalști.

Nu regreti atît trecerea, arderea unor etape ale vieții, cit dispariția, uneori „neastepțată”, a „reperelor” ce dau „tonalitatea” unui timp. Căci asta parcurgem. Tonalități. Mai simple sau mai complicate. Mai calde sau mai exaltate. Luminoz-diatonice sau umbrit-cromatice. Unul dintre rețererele sigure al mai multor generații de tineri a fost, cu siguranță, și muzicianul Leonard Bernstein. Pe la 20 și ceva de ani îi eram încă „e-iv”. Știam subiectul lecțiilor sale demult și în detaliu. Dar nu asta conta, ci „tehnica” naturalității sale. Vocea gestul, ideile. Profesorul fără catedră, cravată sau catalog. Cu doar bagheta (fermecată?) cu care stîrnea mai somnorosii contrabasii. Un teritoriu în care mulți pedagogi păsesc cu un aer sacerdotal și puțin ridicol, devenea la el un spațiu al poveștii, atrăgător și familiar. Comparațiile, anarent riscate, erau din domeniul imediat. Numele unei piese de Mozart era pus alături de cel al lui Mack'e-sis. Orchestratia — sună important nu? — putea fi înțeleasă într-un detaliu al ei apelîndu la un banal (dar ce gustos!) sandwich. Straturii,

culoare, arome... O perfectă democrație a lucrurilor, fenomenelor și stilurilor. Deplină împăcare a m'ei lumi cu cea mare. Naivitate jucată dar și una reală — abandonarea, de fapt, în joc. Dinamica voioasă a unui limbaj în permanență imprevizibil. Și totuși, repet. familiar.

Apoi a urmat tăcerea. Ne-am întors la manualele noastre. La țepenele definiții. La — nomina odiosa — Cîntarea a ceva ce începem de fapt să uităm... La început de ianuarie așteptam Filarmnica d'n Viena cu bătrîneii ei simpatici, elezanți și desueți. După destui ani Bernstein a reapărut. Același și totuși altul. Era cu părul complet alb. Senzația că te privesți într-o oglindă și descoperi brusc un chip străn. Ceva ca o farsă... Pentru asta ne fusese luat atîta timp?... Acum, după plecarea lui definitivă, tocmai acum, cineva găsea cusururi compozitorului Bernstein. Facil... facil... Avea dreptate. Știa. Văzuse America. Dar la ce bun să critici desenele lui Cocteau sau tehnica violonistică a lui Ingres? Umbrele, dacă umbre sînt mai simplele bucurii, nu fac decît să dea relief și consistență omului.

Valentin Petculescu

Justificarea lui Timon

Cutremurătoare, tragedia lui Timon, a personajului shakespearean (pe m'cul ecran, Timon din Atena, în admirabila interpretare a actorilor englezi), îmbinare de gențilele curtenească și de imorecații „joase”, savantă alternare de accese scînteietoare ale entuziasmului generos și de crize ale umoarei negre, de optimism (vni, nemoliositor pentru noi) și de scepticism amar, mergînd pînă la mizantropia absolută. Cupiuri de sentimente și de stări adverse ce pot fi înțilnite, de năldă, și în Regele Lear. Dar Regele Lear e o capodoperă, iar Timon nu ne convinge ne deplin. (Sau, cu grijă spus, nu mă convinge pe deplin. Și aceasta ne mine, biet muritor, ce m-am obisnuit, de ani 40 ani, să asez sentimentul prieteniei mult mai presus decît ideile ori pasiunile politice. Greseala mea, posibil. Greșala lui Timon, de asemenea. Și atunci — de ce nu se potrivește între noi feticita identificare?)

Povestea e simră. Bogătașul ateniian Timon, care a adus multe servicii cetății sale, crede în dărnicie, în generozitate, în bunătatea „a-ă margini față de cei din jur, în milă, în compasiune — și în alte tautologii imperfecte — face binele din toată inima, cînd este și cînd nu este solicitat, vrea să-i vadă pe cei din jurul său (prietenii, neprietenii, străinii) fericiți, pe deplin fericiți. Ce poate fi mai frumos! Sărăcește și crede că toți cei că-șorțoși „să-și dăruiască” se vor mî-și să-și sară în ajutor. Acestia refuză. Timon e întil neîncetător, apoi se convinge că oamenii sînt răi, că toată omenirea e rea — și-și caută refugiu într-o peșteră — înnebuneste (lucru dubitabil), refuză să revină în cetatea ce-l rechemă, oferindu-i onorurile de altădată, și moare.

Timon a dat. Timon n-a luat, fie-l numele binecuvîntat!

Așa e, nu?

Nu e așa.

Nu e așa, pentru că Timon a dat pentru că-i făcea plăcere să dea, lucru lăudabil, dar a dat de asemenea, pentru slava numelui său. A dat, pentru a fi (cu abilitate ori nu, în volume de ode sau în

piese de teatru ce urmează a-i fi dedicate) laudat. Lingușit. Nu numai tiranii nu obțin mare lucru cu ode plătite (zgîrcit), ci și oamenii „de bine”, care-și răs-plătesc, cu o dărnicie demnă de sufletul lor mare, laudătorii. Pentru că Timon e cu adevărat „un suflet mare” și nu tiranizează pe nimeni. Este poate chiar un om mare. Dar legile prieteniei nu le-a înțeles, cel puțin nu legile prieteniei din veacul nostru peste măsură de lucid (și, în alte privințe, nebun de legat). Shakespeare este și rămîne contemporanul nostru, Timon, nu. Pentru că, dincolo de vorbele sale frumoase (cu adevărat frumoase; rolul lui e scris de poetul Will, băiatul măcelarului) se ascunde o înțelegere falsă — ori care a devenit falsă — a binelui. El risipește. Or, se pare, vai, că binele trebuie distribuit cu maximă luciditate și cu o totală lipsă de iluzii. Numai cîi i se cuvîne, și fără a te aștepta la nici un semn sincer de grațitudine. Să nu acesta un adevăr de azi, ori unul etern?

Un cuvînt potrivit despre Timon spune corectătorul Henri Fluchère, într-o carte despre Shakespeare ca dramaturg elisabetan. Aici, în Timon din Atena, afirmă el, „nu există tragedia personală ca în Regele Lear, unde sînt atacate legăturile afective”. Crud verdict. Chiar să nu existe între Timon și prietenii săi nici un fel de „legături afective”? Ei da, piesa — care e un analog sumbru și, de ce n-am spune-o? pesimist — arată că ale au existat doar în aparență. Nu numai prietenii nu l-au iubit pe Timon, ci nici Timon nu i-a iubit cu adevărat. Altfel (dar nu vrem să călcăm granițele moralei religioase) i-ar fi iertat. Bogătașul Timon e rata să scuze pe oricine, să-l justifice, să-l înțeleagă. Sărăcit și alunecat, nu mai scuză și nu mai justifică pe nimeni.

Timon nu e într-o situație de televiziunii, să fim mereu în plină actualitate. Am năcăbit. Dar este chiar atît de inactual modul de a înnebuni al lui Timon, care are impresia că a fîntuit totul din dragoste, atunci cînd binele sale sentimente — care au existat și care iată, nu mai sînt răsplătite — s-au amestecat cu o stranie doză de egoism, dacă nu de egolatrie?

Să nu dăm răsuns la orea multe întrebări. Dăm nu mai gîndim. Nu strică.

Florin Mugur

Povestirile marginale ale lui

GÜNTHER DAHL

Parut în seria „Stern-Buch” la Editura „Gruner + Jahr AG et CO” Hamburg, în 1984, volumul intitulat „Ce ne facem fără noi” conține, în cele peste 250 de pagini, 64 de proze scurte. Prefața este semnată de Friedrich Luft, care pledează cu argumente convingătoare pentru acordarea de statut literar foiletoanelor lui Günther Dahl: „Tucholsky a fost (printre altele) un foiletonist grandios... Alfred Polgar a fost un maestru al acestui gen scurt. În culegerea sa recent apărută, el a atins treapta clasicității. Thomas Mann, pe cât de haotic și de plin de succes a fost ca romanțier, scria întotdeauna cu plăcere foiletoane desăvârșite și adorabile. Ernest Ciloach a foiletonizat cu seriozitate, ca și marele Walther Benjamin în limba sa maternă. Nici rusinoasă, ba nici măcar minoră nu e deloc această aparent atât de perisabilă literatură. Doar că a devenit, din pricina existenței îndârjit dominante a literaturii „serioase”, puțin uitată și prea mult luată în țărăcă.”

Günther Dahl este ultimul și cel mai bun și încăpăținat foiletonist al limbii germane. El poate să descrie cotidianul atât de vesel și cald, sau sceptic și pătrunzător, că micile lui bucăți de lectură sînt ca o mîngîiere prietenoasă pentru inima noastră. El scrie despre lucruri minore, fapte de toate zilele, îngrozitor de normale, dar în așa fel că de fiecare dată acestea ne apar în fața ochilor cu o acuitate inimaginabilă (...)

Dahl se amestecă printre snobii de pe „Corabia viselor”. El îi zugrăvește strălucitori îngrozitori; dar totdeauna cu compasiune. Deși la curent cu această nouă modalitate, totuși sîntem puțin invidioși. El se urcă într-un balon și, deși noi cunoaștem exact ceea ce urmează să i se întîmple unuia, îi trăim temerile dar și deplinul sentiment de fericire pe care îl dă starea de imponderabilitate. E un foileton magistral.

Dahl interviează în stilul său de o suverană eleganță și discreție așa-numitele figuri proeminente. Imediat, acestea apar într-o altă lumină. El scrie

despre prieteni și colegi. Intotdeauna și se taie respirația de afită umanitate.

Acest autor nu este rău nici chiar atunci cînd scrie intenționat satiric. Ba nici cînd ia în mod clar în deriziune, căci el nu uită niciodată să se raporteze la sine. El nu uită să pună întotdeauna, în fiecare rînd, chiar cînd e mai țepos, cite ceva din ceea ce Willy Brandt numea odată „compassion” — compătimire și înțelegere adică. El posedă capacitatea de a se transpune în situațiile cele mai absurde și mai contradictorii. Pentru că e un om adevărat. Și un cu atât mai bun scriitor. El știe, descriind și scriind, să deschidă ochii.

Eu n-am citit nici una dintre bucățile de lectură — ce constituie această culegere — fără plăcere, ba mai mult, le-am parcurs cu o înțelegere nezdruccinată, la cele mai multe zimbînd. Căci acest autor este, mai mult decît oricare altul, și un bun umorist. El luminează faptele de umanitate banale sau rare, după împrejurări. Fără o suverană inteligență și amabilitate așa ceva nu este posibil.

El este, pe scurt, un foiletonist. I-aș dori cît mai mulți cititori: „să se bucure de revărsarea iubirii sale de oameni, pe cît de impertinent-impetuoasă pe atît de sfioasă”. N-am rezistat tentației de a cita un fragment cam lung din prefața amintită, deoarece este extrem de lămuritor.

Nascut în 1923, Günther Dahl este omul care de 36 de ani sosește primul în redacția ziarului „Stern” și care timp de 17 ani, înainte de a deveni, în 1978, reporter, a răspuns de compartimentul cu probleme medicale ale revistei. A mai publicat cărțile: „Marile boli ale timpului nostru”, „Cine știe răspunsul nu trebuie să sufere”, „Convorbiri cu medicul de suflet” și, în aceeași serie de cărți publicate de revista „Stern”, „Chiar astăzi trăiești?” (1982).

Problema copiilor handicapați, atât de actuală astăzi și la noi în țară, tratată într-un foileton din 1967, cu titlul „De ce și poate băga Klaus minile în geamă

și eu nu?”, impresionează — ca să dăm un exemplu — nu doar comparativ cu situația de la noi, ci și prin frustetea modalității de investigare, prin conciziunea descrierii și prin tăietura codurii exactă a nenumăraților factori răspunzători de soarta acestor oropiși ai societății, ca și prin atitudinea nonsalantă — și, adeseori, nocivă — a celor maturi în contrast cu comportamentul cu mult mai uman al copiilor).

În altă bucată, intitulată „Heinemann și doamnele din epoca de piatră” este descrisă înfîlnirea președintelui german în incinta castelului „Bellevue”, reședința de lucru din parcul berlinez, în 1973, cu acele femei care, după cel de al doilea război mondial, au ajutat la înlăturarea dărîmăturilor din Berlin; înfîlnirea la o cafea reprezintă un gest de recunoștință față de cele 41 de mii de așa-numite „Trümmerfrauen”. Toate aveau acum în jurul vârstei de 70 de ani. Nici una nu a vrut să se atingă de cafeaua prezidențială motivînd că suferă de inimă. Perechea prezidențială, pentru a sparge gheața atmosferei penibile, a rugat-o pe una dintre ele, doamna Mittelstaedt, fondatoarea clubului „Trümmerfrauen”-elor berlineze să povestească ceva cu haz de pe vremea așa-numitei „epoci de piatră”. Atunci femeile au început să cînte imnul clubului respectiv: „Mulți cetățeni de astăzi / nici nu se mai gîndesc / să ne fie recunoscători / pentru ce am făcut / dar / acesta e omul. // Totuși noi nu ne plîngem / munca e muncă / și noi nu am făcut-o / pentru unul sau altul / ci pentru Berlin!”. Președintele le-a strîns minile și le-a spus: „Da, astfel ați devenit domnișoare” bătrîne!”. Amuzant, nu?

Dincolo de umor, ironie sau chiar poantă, aceste foiletoane rezistă în timp ele sînt mici capodopere ale genului, devărate bijuterii. Toate.

Matei-Gavril Alabastru

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (23)

Monarhul a crezut în jurul său un mit a cărui putere și vitalitate nu se putea verifica. Era o persoană iubită în lume, înzestrată cu un farmec personal, respectat prețuind. Măi era, în plus, capul Bisericii, alesul lui Dumnezeu, stăpînul sufletelor. Să ridici mina asupra lui? Intotdeauna se termină cu blestem și spînzurătoare. Cei de la Derg erau oameni de mare curaj. Ba, chiar într-o anumită măsură — disperată, dacă mai tîrziu amintesc că hotărîndu-se să se ridice împotriva împăratului nu credeau în succesul lor. S-ar putea ca H.S. să fi știut ceva de aceste indoieli și disensiuni ce măcinau pe cei din Derg, căci avea, după cum știm, foarte dezvoltată rețeaua de informații. Sau era condus numai de instinct, de simțul lui tactic venetranț, de marea lui experiență? Dar dacă era altfel? Dacă nu mai simțea pur și simplu în el forța de a mai lupta în continuare? Se pare că el singur în tot palatul a înțeles că acestui val, care s-a ridicat acum, nu i se mai poate împotrivi. Totul s-a împărțiat, avea minile goale. Incepe să cedeze, mai mult — încetează să mai vorbească. Pozează că mai există, dar cîți apropiați știu că în realitate nu face nimic, nu acționează. Curtea devine inactivă, scoasă din ritm, pierzîndu-se în presupunerii. Cînd una, cînd o altă fracțiune îi prezintă rațiuni absolut contrarii, iar el le ascultă cu aceeași atenție, le aprobă, pe toți îi laudă, îi împărtășește, îi înțelege. Lasă evenimentele să se desfășoare — elevat, îndepărtat, abscons, indiferent, de parcă s-ar fi mișcat în altă lume, în alt timp. Probabil că ar fi dorit să se situeze deasupra complotului pentru a da drumul unor forte noi pe care și așa nu le mai poate stăvili. Nu cumva conștient că în schimb acestui servichiu va fi mai tîrziu respectat, acceptat? Rămînînd singur, el — bătrînul acesta cu un picior în groapă — nu va constitui pentru el o amenințare. Deci vrea să rămînă? Să se salveze? La început militarii încep cu o prorocare mărunță: arestează, pe motiv de corupție, cîțiva miniștri scoși din guvernul lui Akilu. Așteaptă cu nerăbdare reacția împăratului. Dar H.S. tace. Asta înseamnă că măsura a reușit, primul pas a fost făcut. Incurajați merg mai departe — și de aici tactica demontării treptate a elitei, a golirii treptate, dar definitive a palatului a fost pusă în mișcare. Demnitarii, notabilitățile dispar unii după alții — pasivi, indiferenți, așteptînd să le vină rîndul. Se întîlnesc apoi toți la arestul Diviziei a IV-a, în acest nou antipalăt neospitalier, în fața porților cazarmei, alături de linia de

cale ferată ce leagă Addis Abeba de Djibouti se întinde un șir lung de limuzine elegante. Sînt prințese, ministrese, generalese, zguduile și speriate, care le aduc soților și fraților închiși — deținuților noii ordin — mîncare și îmbrăcăminte. La aceste scene se uită grămizi de gură-cască, mirați și mișcați, deoarece strada nu știe nici ceea ce se întîmplă cu adevărat: pînă la ei acestea nu au ajuns. Împăratul se află în continuare la palat, iar ofițerii conduc mai departe în statul maior al Diviziei, concepînd noi măsuri. Lupta se dă mai departe, dar se apropie ultimul ei act (...)

August-septembrie

A.G.:

Trebuie să știți, Mister Richard, că atunci, la începutul lui august, interioarele palatului își pierduseră deja toată măreția și distincția care trezea respect. Domnea o asemenea dezordine că restul funcționarilor de la ceremonii, care mai rămăseseră, nu mai puteau introduce ordinea. Dezordinea s-a datorat faptului că palatul devenise ultimul loc de ocrotire a demnitarilor și notabilităților, care din toată capitala, ba chiar din tot regatul se refugiau aici cu speranța că în preajma stăpînului fiind se vor afla într-o mai mare siguranță, că împăratul îi salvează, iar ofițerii duri nu le vor răpi libertatea. Acum, fără un respect pentru demnitatea și titlurile lor, demnitarii și favorizii curții de toate rangurile, condițiile și nivelurile dormeau înghesuși pe covoare, canapele și fotolii, învelindu-se cu draperii și perdele, ceea ce producea dispute și certuri, deoarece unii domni nu acceptau să fie luate perdelele de la geamuri, strîgînd că palatul trebuie să fie camuflat, căci aviația revoltată poate arunca asupra lui toate bombele, la care unii răspundeau supărați că fără să se înțelească nu pot dormi, nopțile fiind într-adevăr friguroase. Asadar, fără să bage nimic în seamă, scoteau perdelele de la geamuri și se înveleau cu ele. Dar disputele și certurile au fost în zadar, căci ofițerii i-au băgat pe toți repede la arest, unde demnitarii certăreți nu mai puteau conta pe nici o învelitoare.

În aceste zile, în fiecare dimineață, parturile Diviziei a IV-a veneau la palat, ofițerii revoltați coborau din mașini și cereau să se facă adunarea demnitarilor în sala tronului. Adunarea demnitarilor! Adunarea demnitarilor în sala tronului! strigau pe coridoare funcționarii de la ceremonial, care intraseră în subordinea ofițerilor. Cînd auzeau acest strigăt, o parte din demnitarii se ascundeau prin unghere, alții ieșeau din draperii și perdele și se prezentau la fața locului. Domnii ofițeri purcedeau la citirea listei, iar pe cei chemați îi băgau la arest. Dar la început, cîți dispăreau — alții apăreau, căci chiar dacă în fiecare zi duceau din palat la arest oameni, apăreau noi demnitarii, gîndindu-se că palatul este locul cel mai sigur, iar venerabilul stăpîn îl va apăra în fața insolentei ofițerești. Trebuie să recunoaștem, Mister Richard,

că milostivul stăpîn, îmbrăcat tot timpul în uniformă, uneori în uniformă de gală, de ceremonie, uneori de cîmp sau de luptă, cea în care urmărea de obicei manevrele, apărea în saloane unde demnitarii vegetau, zăcînd speriați pe covoare ori pe canapele, înghesuși unul lingă altul, întrebînd ce se va întîmpla cu ei, cînd se va termina cu această așteptare. El îi îmbărbăta, îi încuraja, prosperitate le dorea, acordîndu-le cea mai mare importanță, preocupîndu-se de persoana lor. Iar dacă pe coridor întîlnea o patrulă de ofițeri și pe aceștia îi îmbărbăta, le ura succes și, mulțumind armatei pentru loialitatea dovedită, îi asigura că problemele militare constituie obiectul grijii sale. Față de această atitudine, curentul durilor îi șoptea cu răutate și venin stăpînului nostru că ofițerii trebuie spînzurați, căci ei au distrus împărăția, lucru pe care milostivul stăpîn îl asculta cu atenție, îi încuraja, le dorea numai bine și, mulțumindu-le pentru loialitate, sublinia că îi apreciază foarte mult.

Această neobosită preocupare a venerabilului stăpîn care contribuia la prosperitatea generală, apelînd la indicațiile și sfaturile sale, domnul Gebre-Egry drept succes le-a caracterizat, văzînd în aceasta o dovadă a stabilității monarhiei noastre. Cu regret, prin acest neîntrerupt succes domnul ministru pe ofițeri i-a zgîndărit că l-au și aruncat la arest și nu l-au mai lăsat vreodată să vorbească.

Recunosc, Mister Richard, că fiind funcționar la ministerul aprovizionării palatului am trăit în ultima lună cele mai

negre zile deoarece era imposibil să stabilești numărul de persoane de la curte pentru că numărul demnitarilor se schimba în fiecare zi — unii veneau, se strecurau în palat cîntînd că vor fi salvați, pe alții ofițerii îi băgau la închisoare, iar deseori se întîmpla ca cineva să pătrundă noaptea, iar după amiază îl arestau și din cauza aceasta nu știam cîte provizii să aduc de la magazine. De aceea, uneori, acestora nu le ajungea și atunci domnii demnitarii făceau gălăgie că ministrul conlucrează cu rebelii și vrea să-l infometeze. Dacă, în schimb, era prea multă mîncare, ofițerii mă brufuleau că la curte domnește risipa, așa că mă gîndeam să-mi dau demisia, cu toate gestul acesta nu era indispensabil, deoarece și așa cu toții eram alungați din palat.

Y.Y.:

Ne mai aflăm o mină de oameni, teptînd pedeapsa finală și cea mîngîitoare, cînd — slavă Domnului! — a apărut o rază de speranță sub forma unor domni juristi care, după luigi debaterii, au pregătit pînă la urmă modificarea constituției și au venit cu acel proiect la stăpînul nostru și care se baza pe aceea că împărăția noastră se transformă în monarhie constituțională, instituînd un guvern puternic, iar venerabilului stăpîn lăsîndu-i atîta putere cîtă au regii britanici. Imediat înalții stăpîni s-au apucat de cititul proiectului, împărțiti pe grupe mici și în locuri tainice ascunși, căci dacă ofițerii vedeau grupuri mai mari îi și băgau la arest. Cu regret, prietene, cîntînd acel proiect, neînduplecării imediat au trecut în opoziție, spunînd că monarhia absolută trebuie păstrată cu puterea deplină pe care în provincie notabilitățile o aveau — iar aceste concepții ce promovau monarhia constituțională, care se trăgeau din decăzutul imperiului britanic, să fie aruncate pe foc. Aici linia de centru le-a sărit durilor în ochi, spunîndu-le că e ultimul moment ca împărăția să fie cizelată și treacă pe calea constituțională, să fie pusă la punct și funcțională. Și tot așa certîndu-se s-au dus la milostivul stăpîn, care a primit delegația de juristi, cu mare atenție în amănuntele proiectului intrînd, dînd o înaltă apreciere ideii, iar acum ascultînd lipsurile pe care intranșigenții le prezentau, dar și elogiile pe care împăcîntătorii le relevau, pe toți i-a laudat, i-a îmbărbătat și prosperitate le-a urat. Se pare că cineva a fugit cu vreun denunț la ofițeri, că abia au ieșit juristii din cabinetul prealuminații stăpîn că imediat au dat peste ei militarii, care le-au luat acel proiect, ordonîndu-le să plece acasă și interzîndu-le să mai intre în palat vreodată. Curioasă — părea convictivă în interiorul palatului, părăsind a fi ceea ce exista în sine și pentru sine, căci atunci cînd mă duceam în oraș ca funcționar la posta palatului, plecînd acolo vedeam viața așa cum era ea, automobilele mergeau pe stradă, copiii se jucau cu mingea, la piață oamenii vindeau, cumpărau, bătrînii stăteau laifăsuiau, iar eu în fiecare zi dintr-o lume în alta treceam, dînd-o vîntă în altă țară. Fără să știu care este cea reală și numai alîta simtînd, era suficient să ies în oraș, să hoinăresc pe străzi preocupat de griile tale, că imediat pierdeam palatul din ochi, dispărînd ne vedea de parcă n-ar fi existat, iar frica mă apuca că am să mă întorc din oraș și n-am să-l mai găsesc.

Versiune românească de Nicolae Mares

poeme de IOSIF BRODSKI

Quintet

I

O pleoapă se zbate. În gură, tăcerea geme.
Se-ajung unele pe altele din urmă, prin gări,
orașele europene.
Locuitorul junglei adușmeacă adierea vântului
Și mirosul de săpun i-l trădează pe dușmanul rău.
Acolo unde-a călcat piciorul tău,
Apar pete albe pe harta pământului.

Gitlejul suferă. Călătorul cere apă să bea.
Copii, care ar merita
bătuți, țipă strident. Pleoapa se zbate.
Cit despre coloane, din spatele lor oricând
apare câte cineva. Chiar ochii închizând,
chiar și-n somn, nimeni de oameni să scape
nu poate.

Și-o frază, ca o flegmă, pieptu-l ineacă :
„Dă-mi cerneală, hirtie și pleacă
de-aci!“ Și pleoapa se zbate. Prin pereți,
vialete mute
(sau rugi) coboară miezul tăcerii mai în afund.
În creier atâtea monstruoșități se ascund,
încît camera necunoscută ia contururi știute.

II

Uneori, auzi un glas în pustiu. Atuncea crezi
că poți sîlueta pe peliculă să o immortalizezi.
Dar se-ntunecă. Așază-te, mai spune-i o glumă
deșănțată
măimutei care vorbește ca-n sud, cu glasul cîntat,
care, sărînd din palmier, n-a apucat
să devină om și-a ajuns prostituată.

Mai bine-i să fii vapor clătinat de un val,
participînd în geografie, în albastru, nu doar
treacător prin istorie — prin această rîie planetară.
Mai bine-i să străbați pe schiuri Groenlanda,
lăsîndu-ți, printre aisberguri, ofranda
de foci impușcate în noaptea polară.

Alfabetul te lasă să uși orice,
însă nu și țelul călătoriei — punctul „B“.
Acolo, cum n-ai cobî, cioara nu poate corb
ca să fie ;
secara se-neacă-n bălării, ciinii latră siciiitor,
acolo, precum cojocarul deasupra blăniș,
la Statul Major,
ofițerii se-aplecă peste harta cărămizie.

III

De treizeci și șapte de ani priveș în foc.
O pleoapă se zbate. Palma pe loc
mî se udă de transpirație. Poliștistul, pe indelete,
îmi controlează actele. Obeliscul, în grabă zidit,
ca o lovitură dată lui Euclid,
fără chef, se mistuie-n nori, precum urma unei
comete.

E noapte ; ești singur la cină, bătrîn,
sieiși unic rob, sieiși singur stăpin.
Scrubbia zace de-a curmezișul unei erupții
de vulcan, pe care de-alurea ziaru-o comunică,
arătîndu-ți cu coada simpatică rubrică
dîintr-un mediu străin : „Ultimele Interdicții“.

Mai înțeleg ceva numai în Orient, la bazar,
cînd bizîie muștele. Pe trotuar,
la doi pași de hotel, ca un pește în plasă,
călătorul soarbe acru cu buze livide :
durerea, care pe lumea asta-l ucide,
nici pe lumea cealaltă nu-l lasă.

IV

„Unde-o fi?“ întrebă nepotul cu moțul zbirlit.
Și rătăcind cu degetul prin munți, în sfîrșit,
îi răspunde nepoata : „Aici“. Scrinchiobul
scîrșie lin
în vechea livadă. Pe masă-i un buchet
de toporași. Soarele arde-n parchet.
Se-aud acorduri de violoncel din salonul vecin.

Noaptea, deasupra podișului, luna plutește-n înalt.
Din stîncă iese o umbră de elefant,
Scîlpirea argintului din pîriu nu-i vindută.
Într-un iatac, pe cearșaful mototolit și ud
alb (sau brun) lincezește un nud —
o sublimă frescă necunoscută.

Primăvara-n noroi mișună mii de furnici,
se-arată ciorile, invie gizele mici,
frunzișul copacilor ia formeje nimbului.
Toamna, eretele se-nvirte în zbor
numărînd bobocii. Și-l vezi pe servitor
purtînd pe umeri haina albă-a sahibului.

V

Cuvîntul a fost oare spus ? I-a dat viață
vreo limbă ? A existat un băiat ? Cîtă gheață
să pun în pahar ca s-opresc Titanicul, tristul
vapor al ideei ? Întregul de părți se dezice ?
Văzînd în acvariu păsări închise, ce-ar zice,
ce gînd ar avea botanistul ?

Să presupunem acum o perfectă pustietate.
Un loc fără timp. Numai aer. În toate
trei părțile, care spațiu-l cuprînd.
Cu oxigen, hidrogen, O eterică Meccă,
în care perpetuu o pleoapă himerică
se zbate-n adînc, licărînd.

Sînt însemnări de naturalist. De naturalist.
Și nici o accelerație nu
are lacrima care cade în vid.
Viitoru-i o țefe ce bizîie-aproape mereu
de veșnic verdea neuropantă ce-s eu,
cînd cu unghiile de rădăcină mă prînd.

Traducere din limba rusă de
Emil Iordache

* „Sobesednik“, nr. 8/1988, pp. 178—179.

moda, altfel

Se poartă veverițe și păsări ale fericirii

Magnolierii au florile albe, dalbe, mari cît un cap de prunc, nou născut, uneori cît un cap de om deștept nevoie mare. Pe aceleași ramuri sînt flori, muguri, fructe (păstăi sculpturale în verde acid) și semințe obraznice, roșii incandescente sau uscate, brune, negre. Doamne ! Magnolia și girafa sînt pentru mine acelea „care nu există !“ și pe care aș vrea să le am. Magnolieri aș mai găsi, cu girafa mă mai zbat, mă mai țirguiesc încă. La Universitatea Powell, din Los Angeles, magnolieri sînt. Girafe nu se primesc la nici o facultate.

Parcul e imens, universitatea e un oraș construit în cel mai splendid și impunător „brick fashion“. Bibliotecile sînt mai moderne decît vor studenții și mult mai înzestrate. În cîteva minute am aflat ceva ce cauț de douăzeci de ani ; la început am fost stingaci, noi trei, mama, tatăl și copilul, dar în trei-

zeci de secunde am devenit experți, cu ajutorul unei bibliotecare care cunoștea 18 limbi și putea ancheta prin computer 10 domenii de cercetare (cerințe !). Ne-au înghețat picioarele din cauza aerului condiționat. În patru ore de studiu despre Edde am înțeles că la Polul Nord nu e de noi, prin cel mai simplu exemplu : „dacă e prea frig îți îngheață picioarele.“

I-am cerut unui ghid-ajutător — 1,90 m înălțime, umeri lați, solduri înguste, (mers cam încrucișat), blond, ochi albaștri, buze cum se scrie în cărți că sînt senzuale, dinți de smile — să ne conducă la elevator ; cu siguranță că din cauza pronunției greșite cu care i-am comunicat cerința, ne-a condus la lavatory. Nu ! Nu voiam să facem pipi, voiam să coborîm în grădină, să ne înălțim la soare. Universitatea Powell... un parc de soare și de răcoare, un parc de minuni, de literatură, de istorie, de știință, de lumină (numai cine NU vrea să citească, nu citește: nimeni nu te înțereabă la intrare cine ești de unde ești și ce vrei să citești ; numai dacă ceri ajutor !), de senzație de libertate, de veverițe — despre care nu poți să crezi că sînt adevărate. Crezi că sînt fermecate !

Stai la o masă, în parc, scrii cărți postale, ca să arăți rudelor și prietenilor că, în sfîrșit, ai ajuns în California. Ai o cafea, un ceai (hot or iced), „o Pepsi“, o gumă de mestecat, o ciocolată, o bonboană, un iaurt (iced ?) înghețat, o mîncare de la bufet (Mama mia !) sau o „punguță cu“ alune. Orice ai avea, oriunde te-ai afla, VEVERIȚELE vin

să te implore să le iubești ! Și n-ai ce face ! Mulți studenți sînt recunoscuți de anumite veverițe ; ele refuză cartofii, fasolea bătută și îi ceartă dacă nu le aduc dulc.uri sau a'une ; am observat că preferă bomboancile roșii și de ciocolată ; gîndiți-vă domnilor, cît îi costă pe acești studenți, studiile : un sentiment imposibil de stăvilit (I-am preferat, pe cuvînt, în locul lui opriț, ca să insinuez forța). Sînt certărețe și alintate. Țin conferință de presă.

La New-York, în plin centru comercial, într-un metru pătrat de pămînt, din care creștea un copac firav, cu aspect bizar, numai ramuri verzi, fără frunze, două veverițe mîncau tacticos alune, din două farfurioare de plastic. Cineva... ! Nu era revista Eco !

Dar la Arrowhead (Capul Săgeată), la două ore depărtare de magnolierii veș-

nic în floare, unde iarna, chiar ninge, unde se face ski (nu uitați, magnolierii sînt în floare) e împărăția lor și sînt terorizate numai de serviciul de securitate albastră, păsări albastre ; nimeni nu le știe numele ; întră în salon ca să fure alune din vasul de pe masă ; păsări care pîndesc veverițele ce vin pe terasă, coborînd din pini, din stejari californieni și din brazi, direct pe terasă, pe sfoara hamacului, să „pape“ alune și le fură a:una din gheruțele grațioase, cu o impertinență fericit-albastră. Căci sînt frumoase ! Nemaipomenite ! Sînt frumoase sînt albastre, strălucesc, n-au chipiu ci un fel de coroană, de creastă, și sînt foarte, foarte foarte, albastre, albastre, albastre... oa imaginata și imaginara pasăre a fericirii...

Sub terasă, doarme un lac albastru, ca penele lor ; totul e verde și albastru, e multă liniște, multe castele goale (bătrîni nu mai pot iar tinerii n-au timp, vor să facă bani pentru bătrînețe. Își fac timp, din cînd în cînd, pentru week-end-uri, moda zilei, speranța de relaxare, iar veverițele cu păsările lor albastre, cînd nu găsesc alune, pe terasă, fac manifestație gălăgioasă, sub privirile blinde, înțelepte a două cățele Labrador, Barrol și Dum-Dum. Ele știu că e moda acestor rozătoare simpatice, însoțite de gardieni, în cel mai splendid albastru.

Corina Cristea

MAGGIE HEMINGWAY

PODUL

(Jonathan Cape — 1986)

„Podul”, romanul de debut, incununa de succes, al tinerei prozatoare britanice Maggie Hemingway, evocă într-o diafană și patetică poveste de dragoste, un episod fictiv din viața unui reputat reprezentant al impresionismului englez — pictorul Philip Steer (1860—1942). Profilată pe canavaua epocii victoriene ajunse la apogeu, idila lui Philip și a Isobelei nu este doar o evanescentă și delicată țesătură poetică ce amintește pinzele lui Whistler, ea evocă cu remarcabilă pătrundere psihologică setea de absolut a omului, dorința sa de a fi stăpînul propriei sale sorți, trăindu-și neîngrădit viața. De la „Mesagerul” (1953) lui Ph. Hartley, „Podul” este poate cea mai frumoasă abordare a lumii victoriene într-o sobră viziune modernă.

Isobel se așeză în grădina, întinsă pe șezlong, asemeni unei ființe ce-și revine anevoie după o grea încercare. Avea sentimentul că scăpase de un pericol de moarte și, recăpătându-și siguranța de sine, se refugiase în ungherul acela, gîfînd din greu, cu respirația aproape tăiată. Și totuși sentimentul de ușurare ce-i cuprinsese întreaga ființă era însoțit de senzația stranie că totul nu-i decît părere, că în curînd suferința va începe din nou. Căci oricît de bine își jucase ea rolul la sfîrșitul săptămînii, ceva era totuși în neregulă. Soțul ei o urmărise cu atenție, era conștient de lucrul acesta, simțea că el sesizase o schimbare în comportamentul ei deși, la urma urmelor, poate nu-și dăduse seama despre ce era vorba. Soțul ei avea să se întoarcă, era sigură de asta, avea s-o iscodească din nou și, găsindu-i din te miri ce pricină, avea să-i ordone să revină degrabă la Londra. Oricum, își spunea în sine ei Isobel, îi mai rămînea încă o lună de libertate. O lună întreagă, timp în care avea să fie singură sau mai bine zis aproape singură — cine se poate lăuda, în fond, cu libertatea deplină — înconjura de oameni ce-aveau să-i permită să fie ea însăși. Își dădea seama că nicicînd nu se putuse bucura de dreptul de-a fi ea însăși căci dintotdeauna avusese de-a face cu oameni ce-o dominaseră, impunându-i pretențiile și exigențele lor. Înțelegea abia acum că fusese tutelată de alții, își dădea seama de ființa ei lăuntrică pe care s-ar fi convenit s-o pătrundă și s-o cunoască mai bine căci în adîncul sufletului și-ar fi dorit poate o altă viață. Descoperirea, în fine, acest lucru de preț dar, din păcate, era prea tîrziu. Se simțea aiudoma muribundului care, în clipa supremă are revelația secretului existenței și, ridicîndu-se anevoie dintre perne, imploră moartea să-i dăruiască un scurt răgaz de viață. O lună sau poate chiar mai puțin — ca și cum i s-ar dărui unui condamnat la moarte o lună de libertate, permițându-i-se să se reîntoarcă acasă pentru a-și lua rămas bun de la cei dragi. Oare ce s-ar conveni să facă omul acesta în tot acest răstimp? Să-și viziteze rudele și prietenii, să-și deschidă larg porțile casei tuturor celor dornici să-l vadă în aceste ultime clipe ale vieții sale? Sau mai degrabă să se retragă singuratic într-un ungher, bucurîndu-se de mîngîierea blîndă a razelor de soare, privind în-

delung un fir de iarbă, cu amărăciune și tristețe, copleșit de sentimentul unei imense pierderi, gîndind că modestul fir de iarbă va trăi mai mult ca el? Dacă sârmanul condamnat ar avea cît de cît minte, medita în sine ei Isobel, de bună seamă c-ar încerca să evadeze. Ea însăși ar face asta, numai că... Își roti lin privirile peste grădina și în aceeași clipă sentimentul de amărăciune ce-i sălășluia în suflet cedă locul unei minunate revelații — înțelese brusc ce mult prețuiau acele ultime săptămîni ce le mai avea de stat aici, la Walberswick. Și în vreme ce visa cu privirile ațintite asupra grădinii se simțea tot mai ușoară ca și cum s-ar fi desprins de legăturile ei pămîntești și ar fi plutit prin aer. Auzea zumzetul dulce al albinelor, apropiindu-se și depărtîndu-se asemeni valurilor mării ce se rostogolesc pe tîrm, și asculta cîripitul cîntecelor ce se hîrjoneau în mărul cel mare, făcînd ramurile să sune lin. Ultimele flori ale verii, învalte încă, ce-și revărsau parfumul prevestind deja printr-o tainică metamorfoză aromele destrămării, îi apăreau dintr-o dată strălucind de o nespūsă frumusețe. Culori și sunuri stîmpe, deopotrivă, o învăluiau plutind prin aer. N-avea decît să stea neclintită la locul ei și ele i se dăruiau cu generozitate asemeni unui îndelung așteptat răspuns la o tulburătoare întrebare. Ce simplu părea totul! Altfel de simplu în-

cît îi venea să izbucnească în hohote de rîs. La urma urmelor poate nu se cuvîna să fugim de viață ci, mai degrabă, să ne refugiem în însuși miezul ei. Oare acesta era răspunsul? Să ne refugiem în miezul vieții, în mijlocul acestor grădini vrăjite unde totul se preschimbă în sunori dulci, mîngietoare boare și culori... Dar la venirea iernii ce-avea să facă? Ce-avea să se întîmple atunci? Unde avea să se ascundă cînd bruma va ucide firul ierbi și copacii vor rămîne golași, pierzîndu-și podoaba? Oare atunci vraja însăși n-avea să dispară? Căci totul moare... Cînd iarna se va fi instăpînit peste întreaga fire nici ea n-avea să mai existe. La venirea toamnei o vor îndepărta din aceste locuri, condamnînd-o să-și reia existența de ființă moartă. Nicicînd nu-i vor mai permite să vină aici iar cînd, în fine, lucrul acesta va fi din nou posibil, după mulți ani, viața ei nu va mai avea nici un sens și nici un rost, dorințele și speranțele ei se vor fi stîns de mult. Cînd, în fine, va fi iarăși liberă — libertatea nu va mai însemna nimic pentru ea și atunci singura ei alinare vor fi amintirile acestor zile ce vor pluti ușor asemenea unor năluci. Dacă este adevărat că sufletele celor morți se întorc acolo unde în timpul vieții inima lor a bătut mai puternic atunci poate că pe locul unde stătea ea acum, umbre ușoare foiau, retrăindu-și trecutul, pășind lin pe dalele de piatră, nedîndu-și seama că alte năluci de fum, aiudoma cu ele, umpleau spațiul cu ființa lor imaterială. „Poate că această grădina e plină de oameni pe care eu nu-i văd!” șopti Isobel. Dar cu ochii minții ea nu-l vedea decît pe Philip. „Poate că această grădina, își continuă ea firul gîndului, e întesată de oameni ce se înclină ceremonioși unii în fața altora, își sorb ceaiul sau vinul din cupe de cleștar, schimbînd banale impresii despre vreme. Poate că prin acest noian de umbre, două suflete tinere pășesc alături, crezîndu-se singure și nevăzîndu-i pe cel ce-i înconjoară...”

Își închise pentru o clipă pleoapele pentru a-și putea imagina mai bine totul și sfîșierea dulce-amară a sentimentului că se afla iarăși alături de Philip învăluia ca un abur această viziune.

Oare cei în viață, continuă să viseze Isobel, nu-și simț și ei inima tresărînd adesea, dornică să reinvie astfel acele

clipe de trăiri intense? Cînd ziua întregă ne plimbăm pe cărări, gîndindu-ne la cei ce nu-s alături de noi, cînd, cu ochii minții încercăm să evocăm imaginea și chipul lor, felul lor de a vorbi, locurile unde privirile noastre s-au întîlnit, retrăind iar și iar fiecare gest al nostru, nu-nseamnă oare că o nălucă — o mică parte din ființa noastră — vibrează anume pentru a reinvia acele clipe fericite? Oare Philip nu se gîndește și el la locul acela? Oare spiritul său nu revine pe acele locuri unde ne-am aflat împreună?

Purtată de aceste reverii, Isobel vedea silueta lui plutind peste duncele de nisip, în așteptare, urmărind-o dincolo de mlaștină, căutînd-o pe chei sau purtîndu-și pașii pe drumeag, cu pălăria strînsă în mină și cutia de culori la subsuoară. Emoția și sfîșala primei întîlniri, plimbările cu trăsura, ceaiul pe care-l luaseră împreună sau petrecerea de la Dunwich... Și-acuma, dintr-o dată totul devenise pustiu. Un gol imens cuprîndea totul. Și totuși substanța ființei sale subzista încă aici. Părțile din ființa sa sălășluiau în preajmă aiudoma bucățelelor dintr-un veșmint de mătase prins în spini aiudoma arbust. Chiar și locurile pe care le pictase — poate a acestea mai presus decît orice altceva — îi păstrau ființa căci în cazul acesta fusese vorba de două pasiuni îngemănate ce-și înlipăreau și mai puternic prezența pe fundalul acestor locuri.

„Philip este aici”, murmură Isobel cu respirația tăiată, absorbită de logica inefabilă a acestui raționament, „și pînă la sfîrșitul verii voi putea fi alături de el!” Un val binefăcător de energie îi învioră trupul, simțîndu-se totodată cuprînsă de o ușoară neliniște ca și cum în tot acest răstimp Philip s-ar fi aflat în preajma ei și ea nu știuse acest lucru.

Se ridică brusc în picioare. O mierlă ce sălta prin iarbă o privi tîntă cu ochii ei rotunzi și negri, apoi speriată își luă zborul...

Isobel își lăsă privirile să lungească le-neș, asemeni unui fir de mătase ce plutește în aer, pînă ce ochii ei căzură pe buchetul de trandafiri și philadelphus ce înconjura sfesnicul de argint din fața ei. Lumina plîpîia ușor, aproape nevăzută, căci era de-abia ora șapte, dar purpuriul dalb al petalelor se aprinsese, învăpăiat de asfințit, și răspîndea o lumină atît de blîndă că s-ar fi zis că izvorăște dinlăuntrul, din însăși ființa florii. Isobel privea fix un trandafir ce-și îndreptase parcă anume către ea globul vaporos ale cărui petale se încrețeau la vîrful tulpinei în cute mici de ceară alb-roze de o imaculată perfecțiune. Și cu cît privea mai mult, perfecțiunea aceasta i se părea a fi însăși întruchiparea absolutului — răspuns viu la îndoielile și neliniștile ei din ultimele săptămîni.

Se aplecă asupra florii, străduindu-se să-i priceapă mai bine mesajul. O Doamne, de-ar fi putut fi la fel de stăpînă pe ea, iradiînd aceeași perfecțiune... În aceeași clipă aerul vibră ușor și o petală albă se desprinsese din alcătuirea florii, căzînd pe suprafața lucie a mesei. Isobel se dădu în lături și buzele i se crispară într-un zîmbet amar. Petala albă strălucea însă iradiînd aceeași perfecțiune ca și cum ar mai fi fost îngemănată cu floarea. Deasupra ei, trandafirul cu ființa imputînată și pălit de disoluție își unduia mai departe floarea la fel de frumoasă.

Prezentare și traducere de
Virgil Lefter

bridge

Alege tu!...

Am spus-o și altădată, pentru un adevărat jucător de bridge important, foarte important nu e să cîștige ci să joace bine. Sigur că, precum în toate cele, și în bridge victoriile produc bucurie iar înfrîngerile tristețe, dar un joc bun aduce acel dram de fericire după care, vai, alergăm de cînd aflăm cine sîntem și pînă uităm de tot. O fericire veselă (nu e o tautologie) atunci cînd jocul bun e dublat de cîștigarea partidei și o fericire disperată (nu e un oximoron) atunci cînd jocul bun nu poate împiedica pierderea ei.

Ca să parvină la fericire — care, după unii e o înclinație proprie speciei umane — nu e suficient ca jucătorul să joace ei însuși bine, bridge-ul este prin excelență un joc de echipă, de cuplu, prin urmare e nevoie de un partener capabil, la rîndu-l, de a juca bine, adică de a intra corect, implicat și univoc în dialogul numit licitație, proba de foc individuală fiind, cum se știe, jocul de levată, nu întimplător ulterior dialogului, ca o valorizare de tip special a acestuia. De aceea alegerea partenerului rămîne în bridge o chestiune vitală. Cu atît mai mult cu cît aparența de facilitare a unei asemenea operațiuni înșeală la tot pasul. E o banalitate că doi jucători buni nu fac obligatoriu o echipă (cel mai bine știu asta iubitorii fotbalului), și am mai discutat cîndva despre imperativul complementarității care decide finalmente coerența unei echipe la nivelul structurii de adîncime. În lumea profană se vorbește despre potrivire (de caracter,

de temperament, de aspirații, etc. etc.) în bridge s-ar conveni să se vorbească despre comuniune, tocmai pentru că în acest joc, spre deosebire de toate cele, se începe prin dialog (licitația) și se sfîrșește prin monolog (jocul de levată), dar un monolog care conține integral dialogul, ca și cum cei doi parteneri ar fi devenit unul. Se poate întîmpla — drept e și rar — ca alegerea partenerului să fie teribil de complicată, ba chiar aminată sine die de prezența a doi sau mai mulți candidați potențiali întru realizarea potrivirii, a comuniunii. Situația jucătorului care alege se încarcă atunci de dramatism — întrebarea „cu cine să joc?” nu-i niciodată ușoară, fie și cînd pare retorică — iar soluționarea ei stă, de regulă, în alternarea partenerilor de la o competiție la alta. Nu-i, totuși, soluția cea bună, din cel puțin două motive: îl pune pe jucătorul care-și alternează partenerii într-un soi de duplicitate pînă la ur-

mă derutantă pentru ei însuși, oricum stresantă, și compromite ideea de echipă. E adevărat, cel puțin în ce mă privește, că nici nu știu care ar fi soluția perfectă. Poate că ea se relevă mai ușor dacă ținem minte că bridge-ul nu este jocul lui „caută ca să găsești” (formula experimentului) ci al lui „găsește ca să cauți” (formula creativității). Celui interesat îi pot spune, dacă mă va întreba, doar atît: alege tu! chiar dacă sau tocmai pentru că, în fond, ești cel ales. Iar el, evident, va alege sau nu. Mai ales că alegerea e, pe un versant, renunțare. Așadar alege tu, renunță tu, recomandare pe care cel ce e pus în situația s-o facă, dacă este într-adevăr un bun jucător, o va întoarce cu disperată fericire asupra lui însuși. Numai și numai spre a-și ajuta partenerul...

Laurențiu Ulici